

Pravosuđe u BiH između
potreba građana i politike:

ZATVORENOST, NEEFIKASNOST I NEPOVJERENJE GRAĐANA

AUTORI:

Ivana Korajlić (TI BiH)

Denis Džidić (BIRN BiH)

IMPRESSUM

Autori:

Ivana Korajlić i Denis Džidić

Lektura:

Višnja Galijašević

DTP

Jasmir Smailbegović

Izdavač:

BORAM

Štampa:

Optigraf; avgust, 2023.

Finansira
Evropska unija

Ovaj izvještaj je urađen uz finansijsku podršku Evropske unije. Za njegov sadržaj isključivo su odgovorni autori i sadržaj ne odražava nužno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

UVOD I METODOLOGIJA	5
TRANSPARENTNOST PRAVOSUĐA U BiH	8
Transparentnost	8
TRANSPARENTNOST KROZ ISKUSTVA LOKALNIH ZAJEDNICA	11
Zenica	11
Bihać	12
Livno	12
Istočno Sarajevo	13
Mostar	14
Trebinje	15
Doboj	16
Bijeljina	16
PROCESUIRANJE KORUPCIJE	18
Procesuiranje slučajeva korupcije u BiH	18
Trendovi u procesuiranju korupcije u BiH	19
Procesuiranje korupcije u lokalnim zajednicama	24
TEME IZ LOKALNIH ZAJEDNICA	32
Aktivističke i ekološke prijave	32
Zemljišno-knjižni i vlasnički izazovi	34
Izborne nepravilnosti	36
Kriminalizacija klevete	37
KLJUČNE PREPORUKE IZ LOKALNIH ZAJEDNICA	39

POPIS TABELA

Tabela 1: Uporedni prikaz statističkih podataka o broju prijava u radu za korupcijska krivična djela za period 2019-2022. godina; u zagradi je broj predmeta koji se odnosi na visoku korupciju.	19
Tabela 2: Uporedni prikaz statističkih podataka o broju istraga u radu za predmete korupcijskih krivičnih djela za period 2019-2022. godina; u zagradi je broj predmeta koji se odnosi na visoku korupciju.	20
Tabela 3: Uporedni prikaz statističkih podataka o broju podignutih optužnica za korupcijska krivična djela za period 2019-2022; u zagradi je broj predmeta koji se odnosi na visoku korupciju.	21
Tabela 4: Uporedni prikaz statističkih podataka o vrstama i broju presuda koje su donijeli sudovi u BiH za korupcijska krivična djela za period 2019-2022.	22

UVOD I METODOLOGIJA

Osiguranje vladavine prava među ključnim je oblastima u 14 prioriteta koje je Evropska komisija još 2019. godine navela u svom Mišljenju o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji. U ovom dokumentu, reformski procesi koji se tiču pravosuđa dominiraju upravo jer osiguranje vladavine prava u kojem su svi građani jednaki pred zakonom nije moguće bez efikasnog i transparentnog pravosudnog sistema koji osigurava sankcije za nepravilnosti.

U cilju mapiranja stanja unutar pravosuđa i nuđenja sistemskih odgovora, Evropska unija je krajem 2019. godine predstavila analizu tima pravnog eksperta Reinharda Priebea koji je ukazao na više ključnih reformskih zadataka u sferama odgovornosti, integriteta, transparentnosti i efikasnosti pravosudnih institucija, a nakon toga organizirala četiri javne debate na visokom nivou pod nazivom “Pravo na pravdu” facilitirajući dijalog između izvršne, zakonodavne, sudske vlasti i stručne zajednice.

Ovi sastanci rezultirali su nizom kvalitetnih preporuka, koje se nažalost uglavnom nisu pretvorile u inicijative uslijed nedostatka političke volje u posljednjih nekoliko godina za reformskim procesima.

U ljeto 2023. godine najavljeno je usvajanje više velikih reformskih zakona koji bi izmijenili način rada pravosuđa - od izmjena zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću, do Zakona o sudovima u BiH. Istovremeno, pravosudne institucije u Republici Srpskoj stavljene su pod lupu ponovnom kriminalizacijom klevete u ovom entitetu i strahu medija i nevladinih organizacija od zloupotrebe ovih zakonskih rješenja da se ušutkaju kritični glasovi. Stoga je Ured Evropske unije u BiH organizirao niz sastanaka u lokalnim

zajednicama širom zemlje nastavljajući dijaloge pod okriljem diskusija “Pravo na pravdu”. Cilj ovih sastanaka bio je mapiranje trenutnog stanja pravosuđa na okružnom i kantonalnom nivou, nivoa njihove transparentnosti, povjerenja građana i sveukupnog ambijenta u kojem rade.

Sastanci su održani u Zenici, Livnu, Istočnom Sarajevu, Trebinju, Bihaću, Bijeljini, Doboju i Mostaru - vodeći računa da se običu oba entiteta i svi dijelovi zemlje u cilju sakupljanja kvalitetne slike stanja u ovoj oblasti. Format sastanaka je pratio formu javnih diskusija “Pravo na pravdu” - fokus je stavljen na pitanja procesuiranja korupcije i transparentnosti rada pravosudnih institucija, a osim predstavnika pravosudnih institucija pozivani su predstavnici nevladinog sektora, aktivisti, novinari i drugi zainteresirani građani. Osim ove dvije teme, u svakoj od zajednica govorilo se i o specifičnim problemima sa kojima se suočavaju građani u toj lokalnoj sredini. Teme koje su se pokazale da su od iznimnog interesa javnosti i zajedničke su za više zajednica - te stoga predstavljaju fokuse koje bi trebalo hitno adresirati su:

1. Spor i netransparentan rad tužilaštava na prijave ekoloških aktivista;
2. Nedovoljno efikasan sistem rješavanja zemljišno-knjiških i imovinskih tužbi građana;
3. Slab pravosudni odgovor na izborne krađe;
4. Strah aktivista i novinara od zloupotreba kriminalizacije klevete u Republici Srpskoj.

Za moderaciju sastanaka odabrani su predstavnici dviju nevladinih organizacija sa iskustvom dugogodišnjeg i sistematičnog praćenja reforme pravosuđa u BiH - Transparency International i Balkanska istraživačka mreža u Bosni i Hercegovini.

Fokus javnosti, kada je u pitanju rad pravosuđa, najčešće je na predmetima korupcije. Stoga je procesuiranje slučajeva korupcije i visok nivo transparentnosti u ovim predmetima od iznimnog značaja. Legitiman interes za efikasno procesuiranje predmeta korupcije, osim optuženih, imaju oštećeni, ali i društvo u cjelini. Stoga, osiguranje blagovremenog i odgovornog rada pravosuđa je od iznimne važnosti.

Procesuiranje korupcije u Bosni i Hercegovini, pokazale su javne diskusije u lokalnim zajednicama, popraćeno je različitim izazovima, poput politizacije, slabe institucionalne saradnje, korupcije unutar pravosuđa, nedostataka resursa i obučenog osoblja, sporih i kompleksnih pravosudnih procedura, straha od odmazde i nedovoljne zaštite svjedoka, kao i slabog povjerenja javnosti u cjelokupan proces. Također, do izražaja dolaze i izazovi koji se tiču tužilačke diskrecije i neefikasnosti mehanizama preispitivanja tužilačkih odluka. Tužilac ima ovlaštenje da samostalno odlučuje o pokretanju istrage, protiv koga će istraga biti otvorena, kada će biti obustavljena, ko će biti optužen, kada će odustati od optužbe, te da li će podnijeti žalbu ili odustati od već podnesene žalbe.

Tužilačke odluke se nakon podnesenih prijava čekaju jako dugo (u nekim primjerima i više od 10 godina). S druge strane, preispitivanje tužilačkih odluka se pokazao kao neefikasan mehanizam, sa oko 95% odbačenih pritužbi. Sudski procesi, odnosno suđenja u slučajevima korupcije takođe su dugotrajni i praćeni odgodama, političkim pritiscima, proceduralnim nedostacima.

Kada su u pitanju trendovi u procesuiranju korupcije, nisu vidljivi značajni pomaci u broju procesuiranih predmeta i pravosnažnih presuda. S jedne strane, primijetan je porast broja prijava u radu tužilaštava za krivična djela korupcije - u 2022. zabilježeno je 168 prijava više u odnosu na 2021. ili 445 prijava više u odnosu na 2020. godinu. Međutim, broj istraga je u padu - tokom 2022. godine zabilježen je pad broja otvorenih istraga u predmetima korupcije u odnosu na prethodnu 2021. godinu, te je i dalje niži nego što je bio ostvaren tokom perioda 2019. i 2021. godine.

Smanjen je i broj optužnica, pa je tokom 2022. godine zabilježen pad broja optužnica podignutih za koruptivna krivična djela, sa 235 podignutih optužnica tokom 2021. godine na 205 tokom 2022. godine. Ipak, u toku 2022. godine u BiH je zabilježen porast kako broja presuda koje su rezultirale osuđujućim ishodom, tako i broja oslobađajućih presuda u slučajevima korupcijskih krivičnih djela u poređenju sa prethodnom 2021. godinom. Međutim, kada se fokus preusmjeri na osuđujuće presude za krivična djela visokog nivoa korupcije, primijećeno je da od ukupno 293 osuđujuće presude za korupcijska krivična djela u 2022. godini, samo se 8 ili 2,7% odnosi na osuđujuće presude za krivična djela visokog nivoa korupcije. Osim toga, analizirajući strukturu osuđujućih presuda vidljivo je da je kaznena politika za slučajeve korupcije veoma blaga i neefikasna u odvracanju mogućih novih prestupnika.

U toku 2022. godine, u cijelom pravosudnom sistemu, sudovi su donijeli ukupno 293 osuđujuće presude za krivična djela korupcije. Odstupajući broj osuđujućih presuda u kojima je izrečena kazna zatvora čini samo 34,4% od ukupnog broja, dok su presude sa uslovnim kaznama visoko zastupljene, čineći 62,7% od ukupnog broja sudskih odluka. Ovi podaci naglašavaju da se procesuiraju slučajevi manje ozbiljne korupcije, dok se ozbiljni slučajevi korupcije vrlo rijetko ili nikako ne procesuiraju.

Tužilaštva i sudovi u osam bh. gradova u kojima je održan događaj „Pravo na pravdu“ generalno su prilično zatvoreni prema građanima i medijima. To u praksi znači da na upite o statusu nekog predmeta čak i oštećeni budu uskraćeni za informaciju, a mediji ne mogu obavještavati javnost o predmetima od interesa. Ovakva postupanja stvaraju atmosferu nepovjerenja u rad institucija, te ukazuju na potrebu ažurnijeg i profesionalnijeg odnosa prema javnosti.

Istovremeno, putem razgovora u lokalnim zajednicama ukazano je na potrebu dodatne edukacije za odnose s javnošću, ali i ugledanje na pozitivne primjere koje pojedine institucije pružaju. Predstavnici pravosuđa ukazuju na važnost praćenja sudskih postupaka i prisustvo javnosti u sudnici.

Transparentnost je ključni princip rada javnih institucija u demokratskim društvima. Njena važnost je višestruka, jer osigurava povjerenje građana u institucije i omogućava njihovo učešće u procesu donošenja odluka. U tom smislu, pravosudne institucije, iako specifične, nisu izuzetak i također trebaju osigurati dosljednu primjenu principa transparentnosti. U Bosni i Hercegovini postoji niz zakonskih i podzakonskih akata koji se odnose na transparentnost i javnost sudskih postupaka. Dodatno, pravosudne institucije imaju vodiče i pravilnike koji se odnose na pristup informacijama, komunikacijske strategije, medijske akcione planove, vodiče za krizno postupanje i slične dokumente koji imaju za cilj unaprijediti transparentnost u radu pravosuđa. Uprkos tome, analiza Transparency Internationala i BIRN-a BiH, objavljena u sklopu nedavno publikovanog Indeksa transparentnosti, u kojem je mjereno koliko su sudovi i tužilaštva otvoreni za komunikaciju sa medijima, građanima i nevladinim organizacijama, ukazuje na niz nedostataka. Analiza reaktivne transparentnosti pokazala je da je na tek nešto više od 50% zahtjeva po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama odgovoreno u zakonskom roku, te su dostavljene sve tražene informacije.

Posebno zabrinjavajući bio je nalaz analize prema kojem je uočeno različito postupanje pravosudnih institucija u odnosu na profil tražitelja zahtjeva. Tako je u toku rada samo jedna institucija izignorirala zahtjev koji je poslao TI BiH, dok je više od 30 posto pravosudnih institucija ignoriralo upite običnih građana. Ova praksa je posebno zabilježena kod sudova, gdje je procenat čak 36,4% slučajeva "šutnje administracije".

Kada se govori o odlukama, situacija je također neujednačena. Samo 16 sudova na svojim web stranicama objavljuje kompletne prvostepene i drugostepene presude, četvrtina sudova objavljuje kratke informacije, dok više od polovine ne objavljuje nikakve informacije o presudama na svojim web stranicama.

Kada je riječ o proaktivnoj transparentnosti tužilaštava, većina ih objavljuje informacije o potvrđenim optužnicama u vidu saopćenja (75%) dok tek tri tužilaštva objavljuju kompletne optužnice. Analiza je ukazala i na različite prakse odgovaranja sudova i tužilaštava na medijske upite, pa je tako skoro 45% sudova odlučilo da se ni ne očituje o medijskim zahtjevima. U toku diskusija u lokalnim zajednicama brojni novinari i aktivisti problematizirali su način komuniciranja i nedostatak osnovnih informacija o radu kako sudova tako i tužilaštava.

TRANSPARENTNOST PRAVOSUĐA U BIH

Transparentnost

Transparentnost je ključni princip rada javnih institucija u demokratskim društvima. Njena važnost je višestruka, jer osigurava povjerenje građana u institucije i omogućava njihovo učešće u procesu donošenja odluka. U tom smislu, pravosudne institucije, iako specifične, nisu izuzetak i također trebaju osigurati dosljednu primjenu principa transparentnosti.

U Bosni i Hercegovini postoji niz zakonskih i podzakonskih akata koji se odnose na transparentnost i javnost sudskih postupaka. Dodatno, pravosudne institucije imaju vodiče i pravilnike koji se odnose na pristup informacijama, komunikacijske strategije, medijske akcione planove, vodiče za krizno postupanje i slične dokumente koji imaju za cilj unaprijediti transparentnost u radu pravosuđa.

Neki od ključnih zakona koji regulišu transparentnost pravosuđa u Bosni i Hercegovini su: Zakoni o sudovima, Zakon o VSTV-u i Zakoni o slobodi pristupa informacijama. Posebno treba naglasiti Zakone o slobodi pristupa informacijama koji uređuju pristup informacijama u posjedu javnih organa i omogućavaju pravo pristupa informacijama od javnog interesa, u najvećoj mogućoj mjeri, te da javni organi imaju odgovarajuću obavezu da saopšte informacije.

Ovi zakoni omogućavaju tip transparentnosti koji se označava kao reaktivna transparentnost, odnosno obavezu javnih institucija da pruže informacije ili odgovore na zahtjeve za informacijama koji su podneseni od strane građana, medija ili drugih zainteresovanih strana.

S druge strane, posebno se naglašava proaktivna transparentnost, odnosno praksa javnih institucija da aktivno objavljuju informacije o svom radu, odlukama i aktivnostima, bez čekanja zahtjeva ili inicijativa građana ili medija. Nizom strateških dokumenata, nastoji se unaprijediti proaktivna transparentnost. Tako je VSTV u Komunikacijskoj strategiji 2022.- 2025. naglasio da je jedan od glavnih ciljeva osigurati tačne, provjerene i ažurne informacije o radu sudova i tužilaštava, koje će biti lako dostupne građanima.

Također, naglašava se važnost kontinuirane i otvorene komunikacije sa medijima, nevladinim organizacijama i drugim subjektima koji imaju legitiman interes da budu informisani o radu pravosuđa. U smjernicama za objavljivanje tužilačkih i sudskih odluka na službenim web stranicama u Bosni i Hercegovini, cilj je da se ujednači praksa objavljivanja informacija u posjedu tužilaštava i sudova, te da se postigne harmonizacija postupanja sudova i tužilaštava u postupku objavljivanja odluka na službenim web stranicama pravosudnih institucija na teritoriju cijele Bosne i Hercegovine.

Smjernice nastoje da utvrde primjerena rješenja za Bosnu i Hercegovinu kada je u pitanju balans između zaštite ličnih podataka i javnosti sudskih i tužilačkih akata.

Postojeći zakoni i smjernice o transparentnosti pružaju osnovu za unapređenje reaktivne i proaktivne transparentnosti, što doprinosi jačanju vladavine prava i pristupu informacijama u pravosudnom sistemu.

Za pripreme događaja i ovog izvještaja korišten je Indeks transparentnosti pravosudnih institucija - koji su skupa razvili Transparency International u BiH i Balkanska istraživačka mreža u BiH - a koji mjeri koliko su sudovi i tužilaštva otvoreni za komunikaciju sa medijima, građanima i nevladinim organizacijama.

Indeks transparentnosti pravosuđa rezultat je istraživanja na osnovu odgovora pravosudnih institucija, te podataka koje objavljuju na svojim internet stranicama. Indeks transparentnosti sudova i tužilaštava sastoji se od tri ključne komponente: Proaktivna transparentnost, odnosno proaktivno objavljivanje seta informacija od strane sudova i tužilaštava na web stranicama; Reaktivna transparentnost, odnosno odgovori na zahtjev za slobodu pristupa informacijama upućenih sudovima i tužilaštvima od strane Transparency Internationala u BiH i pojedinačnih zahtjeva građana; Transparentnost pravosuđa prema medijima, odnosno dostavljanje seta informacija na zahtjev medija od strane sudova i tužilaštava.

Rezultati dvogodišnjeg mapiranja stepena transparentnosti su poražavajući. Analiza je pokazala da 90 posto tužilaštava u BiH na svojim internet stranicama nema nikakvih informacija o krivičnim predmetima, dok je 50 posto sudova ignorisalo medijske upite. Kao što je ranije naglašeno, 42 posto svih sudova i tužilaštava je prekršilo zakonski rok od 15 dana da odgovori na zahtjev za slobodan pristup informacijama, što je alarmantno uzimajući u obzir da institucije od kojih se očekuje da budu konačni osigurač vladavine prava i same ne poštuju zakonske odredbe. U konačnici, a što je posebno zapaženo u više diskusija u lokalnim zajednicama, polovina sudova u BiH ni na koji način ne objavljuje informacije o prvostepenim presudama, dok je mali broj onih koji imaju rasporede za suđenja.

BIRN BiH je nedavno ukazao na problematično postupanje Općinskog suda u Sarajevu, koje odbija da objavi prvostepene presude u dva velika koruptivna predmeta - onih protiv Amira Zukića i Asima Sarajlića. Stav ovog suda jeste da bi se na taj način moglo uticati na konačnu presudu, što je suprotno preporukama VSTV-a, i dovodi do velikog

nepovjerenja kod medija i nevladinih organizacija koje nastoje pratiti pravosudne procese.

Najgore rezultate transparentnosti zabilježili su Kantonalno tužilaštvo u Mostaru i Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu, i općinski sudovi u Mostaru, Čitluku i Žepču. Najtransparentniji su Sud BiH, Osovni sud Teslić, te tužilaštva Brčko Distrikta, kao i Srednjobosanskog i Posavskog kantona.

Analiza TI BiH i BIRN-a BiH pokazala je i manjkavosti u transparentnosti disciplinskih postupaka protiv sudija i tužilaca, a tokom diskusija „Pravo na pravdu“ na lokalnom nivou izneseno je više navoda o političkim vezama između sudija i tužilaca, kao i generalna ocjena da su disciplinski postupci previše zatvoreni, nejasni i da blaga kaznena politika ne osigurava dovoljan odvraćajući efekat. BIRN BiH je nedavno također objavio analizu u kojoj je problematizirao činjenicu da se odluke o odgovornosti sudija i tužilaca donose u anonimiziranoj formi, što nekada dovodi do selektivnog izvještavanja, a i obesmišljava određene sankcije, poput “javne opomene”.

Prema podacima Indeksa percepcije korupcije (CPI) Transparency Internationala za 2022. godinu, Bosna i Hercegovina (34) ima najnižu ocjenu u regiji Zapadnog Balkana i u padu je po stepenu percepcije korupcije. Od 2013. godine izgubila je osam CPI bodova. Korupcija i zatvorenost pravosuđa održavaju nepovjerenje prema institucijama i narušavaju njihov legitimitet. “Pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini ne uspijeva da se bori protiv ozbiljnog kriminala i korupcije, a niti jedna od četiri postojeće pravosudne nadležnosti ne funkcionišu adekvatno”, jedan je od zaključaka izvještaja stručnjaka Reinharda Priebea, koji je predstavljen Evropskoj komisiji u decembru 2019. godine. U izvještaju takođe stoji da “građani ne veruju u pravosuđe zbog percepcije o korupciji i sukobu interesa”, kao i “da je transparentnost i odgovornost nedovoljno razvijena kod sudija i tužilaca”.

Stepen povjerenja građana u pravosudne institucije u BiH je na niskom nivou, a zvanični kanali kojima bi ostvarili svoja prava su često preopterećeni, bez adekvatnog odgovora na konkretna pitanja i mehanizama za rješavanje problema. Glas

obespravljenih se sve rjeđe čuje u javnom prostoru, sve je manje medijskog izvještavanja o konkretnim pričama i problemima sa kojima se građani suočavaju zbog rasprostranjene korupcije u svim nivoima društva i života, što je dovelo do potpune pasivnosti građana kada je riječ o borbi za veću transparentnost pravosuđa.

Manjak informacija o postupcima u pravosudnim institucijama predstavlja problem ne samo za medije, već i za javnost, kojoj je onemogućeno da dobija pravovremene i objektivne informacije o radu pravosuđa, posebno kada je riječ o teškim prestupima, kao što su predmeti za korupciju na visokim nivoima. Brojni predstavnici medija su u više navrata kritizirali stepen otvorenosti Državnog tužilaštva i generalno pravosuđa.

Tokom 2021. godine, BIRN Bosne i Hercegovine je intenzivirao izvještavanje sa sjednica Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, analizirao rad, te sproveo javnu kampanju "Daj da vidim" koja je uključivala više od 5.000 potpisa građana i građanki iz cijele BiH za veću transparentnost pravosuđa, s ciljem uvođenja standardizovane prakse objavljivanja dokumenata sa fokusom na optužnice za korupciju. U decembru 2021. godine, kao rezultat ovih aktivnosti, BIRN BiH je obaviješten od strane glasnogovornika VSTV-a da je vršilac dužnosti glavnog tužioca Državnog tužilaštva Milanko Kajganić donio i potpisao Obavezujuće uputstvo kojim će se osigurati objava redigovanih činjeničnih opisa iz potvrđenih optužnica ove institucije, a koje će se početi primjenjivati početkom naredne godine.

Prethodno je BIRN BiH uputio i komentare na Nacrt komunikacijske strategije VSTV-u koji su usvojeni. Više je projekata direktno usmjerenih ka poboljšanju stanja transparentnosti kako samog VSTV-a, tako i generalno sudova i tužilaštava. Međutim, sve dok regulisanje pitanja obaveza svake pojedine pravosudne institucije u smislu proaktivne i reaktivne komunikacije ne bude dio obvezujućih uputstava, i dok se jednako ne bude primjenjivala u svakom sudu i tužilaštvu bez obzira u kojem dijelu BiH se nalazi, teško je očekivati povratak povjerenja javnosti u ove institucije.

TRANSPARENTNOST KROZ ISKUSTVA LOKALNIH ZAJEDNICA

Zenica

Indeks transparentnosti je pokazao niz problema u Zeničko-dobojskom kantonu. Kantonalni i Općinski sudovi u Zenici na svojim web stranicama ne objavljuju periodične izvještaje i budžete institucije, plan integriteta, a ne postoji ni online kanal na pritužbe uposlenika. Ovi sudovi nisu pristali medijima dostaviti kopije presuda, fotografije optuženih, informacije o mjerama zabrane, kao ni snimke sa suđenja.

Slični standardi transparentnosti se mogu vidjeti i kod Kantonalnog tužilaštva, koje nema čak objavljen ni kontakt službenika za informisanje. Optužnice sa kompletnim sadržajem se objavljuju, kao i informacije o predloženim mjerama pritvora i drugih zabrana. U odnosu na direktne upite medija, Tužilaštvo dostavlja optužnice, ali nije odgovorilo na zahtjeve kojima se traži informacija o fazi prijave, žalbama na presudu, rješenjima na obustavi istrage - što je posebno problematično sa aspekta prijava aktivista i nevladinih organizacija koji su u velikoj mjeri pokazali interes za događaj „Pravo na pravdu“ u Zenici 13. jula 2023. godine. Predstavnici ovih institucija iznenađeni su bili da su Tužilaštvo i Kantonalni sud među srednje ocijenjenim institucijama za transparentnost sa nešto više od 60 bodova od 100, dok je Općinski sud ocijenjen znatno ispod prosjeka. Njima je, naveli su, strateški cilj unapređenje transparentnosti kroz reaktivnu i proaktivnu saradnju sa građanima i medijima i transparentnost neki od njih vide kao kontrolni mehanizam i priliku da njome vrate povjerenje.

Ove institucije navele su kako se trude odgovoriti na upite medija u što kraćem roku, te staviti što

više informacija na svoje stranice, a predsjednici sudova jednom sedmično voljni su primiti stranke. Predstavnik Kantonalnog tužilaštva u Zenici smatra da je transparentnost institucije iz koje dolazi u konstantnom rastu, a optužbe da pružaju nedovoljno informacija pravda činjenicom da su neka postupanja unificirana, poput zahtjeva za slobodan pristup informacijama, te mogu zvučati javnosti dosadna, ali su potrebna u cilju zaštite istražnog postupka u kome ne mogu otkrivati informacije koliko se očekuje od njih.

I dok se jedni trude učiti buduće pravnike i podijeliti im znanje, drugi kažu da ulažu u edukaciju osoblja za odnose s javnošću, ali skreću pažnju i na nejednaku zainteresovanost javnosti da prisustvuju ročištima u svim predmetima.

Neki građani s druge strane tvrde da je sve dobro na papiru, ali da im u praksi nedostaje informacija, pogotovo u slučajevima gdje se predmeti prebacuju između institucija, ističući kako je traženje pojedinih informacija potreba građana, dok su neki ukazali da informacije za koje predstavnici pravosuđa tvrde da se nalaze na stranicama nisu uvijek interesantne i ne odnose se na sve predmete.

Predstavnici medija i građani su ukazali na loš rad glasnogovornika i pravnički jezik koji koriste. Iz pravosuđa su rekli kako je potrebno promovisati prava na prisustvo suđenju i mogućnost praćenja postupaka, te edukovati javnost o nadležnostima institucija, pozitivnim praksama procesuiranja po prijavama građana i probuditi interes za monitorisanje suđenja.

Bihać

Tužilaštvo Unsko-sanskog kantona nema objavljen organigram, biografije rukovodilaca nisu dostupne, niti godišnji plan rada institucija, pa ni budžet. Ne postoji online kanal za pritužbe na rad uposlenika, ni plan integriteta, a informacije o zaključenim sporazumima se ne objavljuju. Mediji ne mogu dobiti na upit optužnice koje traže, niti podatke o fazi predmeta.

Slično je u Općinskom sudu u Bihaću na čijoj web stranici nema objavljenih presuda i osim rasporeda ne mogu se pronaći druge važne informacije. Objavljeni su i odgovori na najčešće postavljena pitanja, ali nije moguće pronaći kontakt osobe za informisanje.

Kantonalni sud ima bolju praksu i više objavljenih informacija, među kojima organigram, kratke biografije rukovodilaca institucije, godišnji plan rada, listu imena i pozicija sudija, plan javnih nabavki i drugo.

Na njihovoj internet stranici dostupan je kontakt službenika za informisanje, odvojena selekcija za pristup informacijama, te način na koji je moguće poslati pritužbe na rad sudija, a dostupni su i odgovori na učestala pitanja. Moguće je pronaći javne pozive za zaposlenje, raspored suđenja je dostupan i ažurira se na dnevnom nivou, kao i kratka informacija o prvostepenim i drugostepenim presudama.

Općinski i Kantonalni sud u Bihaću ne dostavljaju presude oba stepena, ne dostavljaju fotografije optuženih, kao ni rješenja o određivanju ili ukidanju

pritvora, mjera zabrane, zahtjeve za potjernice, rješenja o odbijanju optužnice, snimke sa suđenja. Kantonalno tužilaštvo se po otvorenosti i transparentnosti prema medijima i građanima nalazi na samom vrhu indeksa transparentnosti, dok se Kantonalni i Općinski sud nalaze u sredini liste. Iz Tužilaštva se kažu trude odgovoriti svima, iako im je glasnogovornik već duži period na bolovanju. Predstavnica Kantonalnog suda negira uskraćivanje informacija medijima, dok u Općinskom navode da im se više javljaju građani od medija.

Mediji su ipak ukazali na neetičan pristup Kantonalnog tužilaštva u Bihaću. Jedan od medijskih radnika je tokom javne diskusije u Bihaću, održane 18. jula 2023. godine, rekao da je logično što Tužilaštvo ne izlazi u javnost sa informacijama o otvorenim predmetima koji su u fazi istrage, ali da problem predstavlja činjenica što pojedini tužioci njima poznatim kanalima daju informacije “podobnim portalima”.

Mediji su ukazali i da kvalitet informacija mora biti bolji. Sa druge strane, iz Tužilaštva su naveli kako se prilikom traženja informacija postupa u skladu sa smjernicama VSTV-a. Tužilaštvo, rečeno je, ne postupa samo po prijavama policijskih agencija, već otvara predmete i nakon istraživačkih tekstova pojedinih medija.

Predstavnica Kantonalnog suda je također navela da nijednom mediju nije odbila zahtjev za snimanje ročišta i da nekoliko novinara koji prate postupke u sudnici dobro izvještavaju i informišu javnost.

Livno

Zajedničko istraživanje Transparency International-a i BIRN-a BiH pokazuje da Općinski sud u Livnu na web stranici ima dostupne biografije rukovodilaca, godišnji plan rada se redovno objavljuje, lista imena sudija, plan javnih nabavki, pozivi za javne nabavke i odluke o izboru ponuđača su javno dostupni, ali nisu ažurni.

Kontakt službenika za informisanje je dostupan, kao i odgovori na učestala pitanja, informacije kako je moguće poslati pritužbe na rad sudija, plan integriteta, javni pozivi za zaposlenje, raspored suđenja je dostupan i ažurira se. Prvostepene i drugostepene presude su dostupne.

Kantonalni sud u Livnu nema objavljen organigram, javno dostupne biografije rukovodilaca, periodični izvještaj, plan javnih nabavki i pozive, budžet, a ne postoji ni online kanal za pritužbe na rad uposlenika. Dostupne su biografije rukovodilaca Kantonalnog suda u Livnu, lista sudija, odluke o izboru ponuđača za javne nabavke, kontakt osoba za informisanje, postoji sekcija o slobodnom pristupu informacijama te su dostupni odgovori na učestala pitanja, ali i uputstvo kako poslati pritužbu na rad sudija.

Općinski i Kantonalni sud u Livnu dostavili su kopije prvostepenih i drugostepenih presuda, rješenje o određivanju ili ukidanju pritvora, mjere zabrane, zahtjevi za potjernice, rješenje o odbijanju optužnice. Medijima se ne dostavljaju fotografije optuženih na zahtjev niti snimke sa suđenja.

Tužilaštvo Kantona 10 nema objavljen organigram, godišnji plan rada i periodični izvještaj. Nije javno dostupan budžet institucije, izvještaj o realizaciji budžeta, a ne postoji ni online kanal za pritužbe na rad uposlenika, ni plan integriteta. Ne objavljuju se informacije o zaključenim sporazumima.

Web stranica Tužilaštva kantona 10 sadrži kratak opis djelokruga institucije, kratku biografiju rukovodilaca, kao i godišnji izvještaj o radu,

dostupna je lista tužilaca, plan javnih nabavki, pozivi i odluke o izboru ponuđača su dostupne ali nisu ažurne. Kontakt službenika za informisanje je dostupan, a postoji odvojena sekcija vezano za slobodu pristupa informacijama, odgovori na učestala pitanja, jasne instrukcije za pritužbe i konkurse. Informacija o potvrđenim optužnicama je dostupna u vidu saopćenja sa dispozitivom, kao i informacija o predloženim mjerama pritvora i drugih zabrana.

Iz sudova za slabu transparentnost krive nedostatak kapaciteta, a iz Tužilaštva navode da sve informacije ne mogu biti dostupne zbog predmeta gdje su istrage u toku. Za građane koji su nezadovoljni tužilačkim odlukama iz pravosuđa savjetuju iskorištavanje pravnog lijeka na žalbu. Posebne kritike s aspekta transparentnosti izrečene su u odnosu na komuniciranje sa oštećenim, aktivističkim udruženjima i građanima koji podnose prijave, što je sve skupa dovelo do nedostatka povjerenja građana i pravosudnih institucija.

Više novinara je tokom javne diskusije u Livnu, održane 20. jula 2023. godine, navelo kako su imali negativna iskustva sa sporim odgovaranjem na upite prema sudu i tužilaštvu. Isto su potvrdili i predstavnici neformalnih udruga.

Istočno Sarajevo

Okružni sud u Istočnom Sarajevu nije objavio svoju organizacionu šemu niti kratke biografije rukovodilaca institucije, periodične izvještaje i plan javnih nabavki, niti odluke o izboru ponuđača. Nema podataka o izvršenju budžeta.

Sud je stavio na raspolaganje godišnji izvještaj o radu, kao i spisak imena i pozicija sudija, pozive za javne nabavke, rubriku koja se odnosi na slobodan pristup informacijama, odgovore na često postavljana pitanja i jasna uputstva za podnošenje pritužbi na rad sudija. Objavljuju se javni pozivi za zapošljavanje i kratka informacija o izricanju prvostepenih i drugostepenih presuda. Iz ovog suda su tokom istraživanja TI BiH i BIRN-a

odbili da dostave presude sa obrazloženjem; ne dostavljaju fotografije optuženih, odluke o određivanju ili ukidanju pritvora i mjere zabrane, zahtjeve za izdavanje naloga za hapšenje, odluke o odbijanju optužnica i video zapise sa suđenja. Tužilaštvo u Istočnom Sarajevu nije objavilo organizacionu šemu, kratke biografije rukovodilaca institucija, godišnji plan rada i periodični izvještaj. Spisak imena tužilaca nije objavljen; budžet nije dostupan, kao ni godišnji izvještaj o izvršenju budžeta. Dodatno, informacije i uputstva o podnošenju pritužbi na rad tužilaca Uredu disciplinskog tužioca (UDT), online kanal za pritužbe na rad zaposlenih i plan integriteta nisu javno dostupni. Službena web stranica ne sadrži

javne pozive za zapošljavanje, niti informacije o zaključenim ugovorima.

Okružno tužilaštvo u Istočnom Sarajevu objavilo je podatke o potvrđenim optužnicama kao i podatke o predloženom pritvoru i drugim mjerama zabrane. Ovo tužilaštvo ima krizne timove za komunikaciju sa medijima, što nije praksa u drugim ustanovama. Tokom javne diskusije u Istočnom Sarajevu, održane 24. jula 2023. godine, predstavnik ove institucije je rekao kako je važna edukacija građana o nadležnostima institucija, ali i da iz indeksa pravosuđa institucije mogu poboljšati svoje postupanje gdje je prepoznato da je potrebno. Tokom istraživanja TI BiH i BIRN-a BiH, ovo

tužilaštvo nije dostavilo potvrđene optužnice; dostavili su informacije o statusu predmeta bez dodatnih detalja i informacije o detaljima žalbe, kao i odluku o prekidu istrage.

Novinari koji su prisustvovali događaju u Istočnom Sarajevu navode da tužilaštvo i pravosuđe generalno jako malo obraćaju pažnju na medije, slabo odgovaraju na upite medija. Prema tvrdnjama medija, u određenim institucijama po godinu dana traje proces odgovora na upite. Rečeno je i kako je za povjerenje medija i građana potrebno više od odgovora na upite medija, bolja učestalija komunikacija.

Mostar

Na svojoj web stranici Kantonalni i Općinski sud u Mostaru nije objavio svoju organizacionu šemu, kratke biografije rukovodilaca institucija i periodični izvještaj. Plan javnih nabavki nije dostupan, kao ni pozivi za javne nabavke; budžet, ne postoji online kanal za pritužbe na rad njihovih zaposlenika.

Godišnji plan i izvještaji o aktivnostima rada se redovno objavljuju, a imena i pozicije sudija, kao i odluke o izboru ponuđača i kontakt podaci službenika za informisanje su javno dostupni. Postoji dio koji se odnosi na slobodan pristup informacijama; dostupni su odgovori na često postavljana pitanja; objavljuju se jasne upute za podnošenje pritužbi na rad sudija Uredu disciplinskog tužioca (UDT). Dostupni su i konkursi za zapošljavanje; raspored suđenja se objavljuje i ažurira svakodnevno; objavljuju se i kratke informacije o prvostepenim i drugostepenim presudama.

Ni jedni ni drugi nisu dostavili medijima presude i fotografije optuženih na zahtjev; nisu dostavili odluke o određivanju ili ukidanju pritvora i mjere zabrane, zahtjeve za izdavanje naloga za hapšenje, odluke o odbijanju optužnice ili video snimke sa suđenja.

Predstavnica Općinskog suda u Mostaru je tokom javne diskusije održane 28. jula 2023. godine

naglasila da su u prethodna tri mjeseca uloženi ogromni naponi u proaktivnoj transparentnosti, pogotovo kada je u pitanju raspored ročišta. Također, dodala je da su unaprijeđeni mnogi moduli na web stranici suda, poput modula za sudsku prodaju, stečajni postupak za Zemljišno-knjižni ured, informisanje o taksama, sudskoj praksi, osnovnim informacijama o optužnicama. Rekla je i da su kreirane i kategorije za sudsku nagodbu i statistika suda, kao i modul protok predmeta, te da će biti uneseni i podaci iz prethodnih godina. Modul protoka predmeta u kome bi građani i zainteresovani mediji u svakom momentu mogli znati status predmeta i informisati se, savjetovanje i u drugim institucijama u gradovima u kojima su održane javne diskusije „Pravo na pravdu“.

Predstavnici sudova istakli su da proces imenovanja sudaca traje dugo što stvara probleme u funkcionisanju suda.

Na stranici Tužilaštva HNK nema biografija tužilaca ili godišnjeg plana, a ne mogu se pronaći ni pozivi za javne nabavke niti izvještaj o budžetu. Objavljen je opis djelokruga rada ustanove, kao i godišnji izvještaji koji nisu ažurni. Dostupan je spisak tužilaca i plan javnih nabavki; objavljuju se odluke o izboru ponuđača i kontakt podaci službenika za informisanje.

Postoji poseban odjeljak koji se odnosi na slobodan pristup informacijama i odgovori na često postavljana pitanja, jasna uputstva za podnošenje pritužbi kao i konkursi za zapošljavanje. Tužilaštvo objavljuje informacije o potvrđenim optužnicama

u vidu saopštenja i informacija o predloženom pritvoru i drugim mjerama zabrane, ali medijima se ne dostavljaju optužnice i druge odluke i dokumenti.

Trebinje

Osnovni i Okružni sud, te Okružno tužilaštvo u Trebinju na službenim internet stranicama ne objavljuju organigram institucije, kao ni kratke biografije rukovodilaca. Periodični izvještaji nisu dostupni, kao ni pozivi za javne nabavke niti odluke o izboru ponuđača. Budžet institucije nije dostupan, niti izvještaj o realizaciji godišnjeg budžeta. Jasne instrukcije kako se mogu poslati pritužbe na rad sudija nisu objavljene i ne postoji online kanal za pritužbe na rad uposlenika koji nisu na funkcijama sudije. Plan integriteta i javni pozivi za zaposlenje nisu dostupni.

Osnovni sud u Trebinju ne dostavlja kopije prvostepenih i drugostepenih presuda, fotografije optuženih, rješenja o određivanju, odnosno ukidanju pritvora, mjere zabrane, zahtjeve za potjernice, kao ni rješenje o odbijanju optužnica i snimke sa suđenja. Ovaj sud je učinio dostupnim kratki opis djelokruga institucije. Godišnji plan rada se redovno objavljuje, dok je dostupan i redovno ažuriran godišnji izvještaj o radu institucije. Dostupna je lista imena i prezimena sudija, te plan javnih nabavki koji nije ažuran. Kontakt osobe za informisanje je dostupan i postoji odvojena sekcija vezana za slobodu pristupa informacijama kao i odgovori na učestala pitanja. Raspored suđenja je dostupan i ažurira se na dnevnom nivou, te kompletne prvostepene i pravosnažne presude.

Okružni sud u Trebinju objavljuje kratak opis djelokruga institucije, a godišnji plan rada, izvještaj o radu i periodični izvještaj su dostupni, kao i lista i pozicija sudija te plan javnih nabavki. Odluke o izboru ponuđača su dostupne, kao i kontakt osoba za informisanje te odvojena sekcija vezano za slobodu pristupa informacijama se mogu naći na web stranici. Učinjeni su dostupnim odgovori na učestala pitanja i jasne instrukcije kako se mogu

poslati pritužbe na rad sudija Uredu disciplinskog tužioca, te javni pozivi za zaposlenje. Raspored suđenja je dostupan i redovno se ažurira, objavljuje se kratka informacija o prvostepenim i pravosnažnim presudama.

Okružno tužilaštvo učinilo je dostupnim organigram, kratak opis djelokruga, godišnji izvještaj o radu institucije, a dostupna je lista i pozicija tužilaca, te plan javnih nabavki koji nije ažuran. Kontakt osoba za informisanje i odvojena sekcija vezano za slobodu pristupa informacijama je dostupna kao i odgovori na učestala pitanja. Jasne instrukcije kako se mogu poslati pritužbe na rad tužilaca UDT-u su objavljene te pozivi za zaposlenje i informacije o potvrđenim optužnicama, mjerama pritvora i drugim mjerama zabrane.

Okružno javno tužilaštvo i sud u Trebinju dostavljaju medijima potvrđene optužnice, informacije u kojoj fazi se nalazi određeni predmet bez dodatnih detalja i žalbe na presudu. Rješenja o obustavi istrage ne dostavljaju. Ne dostavljaju ni fotografije optuženih, zahtjeve za potjernice niti snimke sa suđenja.

Predstavnici pravosuđa su tokom javne diskusije „Pravo na pravdu“, održane u Trebinju 31. jula 2023. godine, najavili poboljšanje transparentnosti, a prisutni novinari istakli su zadovoljstvo saradnjom sa Okružnim sudom. Jedna od novinarki je kazala da novinari nemaju problema u komunikaciji sa pravosudnim institucijama koje im do sada nisu odbile dati traženu informaciju. Ona je trebinjske pravosudne institucije pohvalila kao jedine koje medijima u roku dostave odgovor na upite po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, za razliku od drugih institucija koji te zahtjeve, njeno je iskustvo, ignorišu.

Doboj

Okružni i Osnovni sud u Doboju na svojoj zvaničnoj internet stranici nemaju objavljene kratke biografije rukovodilaca ove institucije, kao ni godišnji izvještaj o radu. Javnosti nije dostupan plan javnih nabavki, a u skladu s tim pozivi za javne nabavke nisu javno objavljeni. Također, budžet institucije nije objavljen na web stranici, kao ni godišnji izvještaj o realizaciji budžeta. Nije moguće naći ni kontakt službenika za informisanje niti informacije o tome kako se mogu poslati pritužbe na rad Uredu disciplinskog tužioca (UDT), a ne postoji ni online kanal za pritužbe na rad uposlenika.

Za razliku od Okružnog, pokazalo je istraživanje TI i BIRN-a BiH, Osnovni sud u Doboju ne objavljuje organigram, periodični izvještaj o radu, odluke o izboru ponuđača za javne nabavke, kao ni presude za oba stepena.

Okružni i Osnovni sud u Doboju ne dostavljaju kopije presuda, nemaju dostupne fotografije, a nisu dostupna ni rješenja o određivanju i ukidanju pritvora, mjera zabrane, zahtjevi za potjernice, rješenja o odbijanju optužnice, te snimci sa suđenja.

Ni Okružno javno tužilaštvo u Doboju na web stranici nema objavljen organigram, javno objavljene biografije rukovodilaca, godišnji plan rada institucije, niti periodični izvještaj. Također, nije moguće pronaći budžet institucije ni godišnji izvještaj o realizaciji budžeta, niti postoji online

kanal preko kojeg građani mogu slati pritužbe na rad zaposlenika koji nisu na funkcijama tužilaca, niti informaciju o zaključenim sporazumima.

Dostupan je godišnji izvještaj o radu, lista tužilaca, plan javnih nabavki je javno dostupan, kao i pozivi za javne nabavke i odluke o izboru ponuđača. U vidu saopćenja dostupna je optužnica sa dispozitivnom, te informacija o predloženim pritvorima i drugim mjerama.

Kada je riječ o transparentnosti prema medijima, potvrđene optužnice, informacija u kojoj fazi se nalazi određeni predmet, žalbe na presudu, i rješenja o obustavi istrage nisu dostupni.

Osvrćući se na ove nalaze, predstavnica Okružnog javnog tužilaštva u Doboju je tokom javne diskusije održane 2. avgusta 2023. godine u Doboju kazala kako ovo tužilaštvo ima službenika za informisanje koji odgovara na upite medija i građana, ali je priznala da joj je poznato da nekada nije odgovarano na upite. Kazala je kako se bitne tužilačke odluke objavljuju.

Sudija, predstavnik Okružnog suda u Doboju, dodao je da iz ovog suda uvijek odgovaraju na zahtjeve građana i medija, te da odgovaraju obično u roku od dva do tri dana, u kompleksnijim slučajevima u roku od 15 dana. Sve važnije informacije objavljuju na stranici suda. Smatra i da treba da se radi na obrazovanju stanovništva o nadležnosti pravosudnih institucija.

Bijeljina

Osnovni sud u Bijeljini nije objavio organizacionu šemu, biografije svojih rukovodilaca, plan javnih nabavki, budžet i izvještaj o izvršenju budžeta. Ne postoji online kanal za žalbe na rad zaposlenih. Internet stranica ovog suda sadrži informacije o djelokrugu rada, godišnje planove rada koji se redovno objavljuju, kao i godišnje i periodične izveštaje. Dostupan je spisak imena i položaja sudija; objavljeni su pozivi i odluke o izboru ponuđača za javnu nabavku. Kontakt podaci

službenika za informisanje su dostupni, odjeljak koji se odnosi na slobodan pristup informacijama, kao i odgovori na često postavljana pitanja i način podnošenja pritužbi na rad sudija, plan integriteta i javni pozivi za zapošljavanje. Probni kalendar je dostupan u PDF formatu na nedjeljnoj bazi; objavljuju se i kratke informacije o presudama oba stepena.

Medijima se dostavljaju kopije presuda, rješenja o

određivanju ili ukidanju pritvora i mjera zabrane i rješenja o odbijanju optužnice. Fotografije optuženih, zahtjevi za izdavanje naloga za hapšenje i video snimci sa suđenja nisu dati TI BiH i BIRN-u BiH.

Iz ove institucije su tokom javne diskusije „Pravo na pravdu“, održane 3. avgusta 2023. godine, naveli da rade na unapređenju, a dozvoljeno je novinarima da uzimaju kadrove iz sudnice, dok novinarka potvrđuje da ovaj sud dostavlja tražene informacije i da je saradnja korektna. Takođe je istakla da je teže doći do izjava sudija i tužilaca i to je obično dugotrajan proces, a novinarima informacije trebaju u kratkom roku. Drugi učesnici su istakli da transparentnost zavisi od volje upravljačke strukture suda.

Okružni sud u Bijeljini nije objavio biografije svojih načelnika, godišnje i periodične izvještaje o radu; plan, pozivi i odluke o izboru ponuđača za javne nabavke nisu dostupni. Budžet i izvještaj o njegovom sprovođenju nisu dostupni, kao ni kontakt podaci službenika za informisanje. Ne postoje odgovori na često postavljana pitanja i online kanal za žalbe na rad zaposlenih koji ne rade kao sudije; nije objavljen ni plan integriteta. Objavljena je organizaciona šema ustanove; nalazi se opis njenog djelokruga rada i spisak imena i položaja sudija. Postoji dio koji se odnosi na slobodan pristup informacijama i uputstva za podnošenje pritužbi na rad sudija. Dostupni su javni pozivi za zapošljavanje, kao i probni kalendar Informacije o prvostepenim presudama se objavljuju, dok su drugostepene dostupne u cijelosti.

Istraživanje TI BiH i BIRN-a BiH je pokazalo da Okružni sud u Bijeljini ne dostavlja medijima kopije presuda, fotografije okrivljenih, rješenja o određivanju ili ukidanju pritvora i mjera zabrane, zahtjeve za izdavanje naloga za hapšenje, rješenja o odbijanju optužnica i video zapise sa suđenja. Organizaciona šema Okružnog tužilaštva, kratke biografije njegovih rukovodilaca i godišnji plan rada nisu dostupni, kao ni odluke o izboru ponuđača za javne nabavke, budžet i izvještaj o izvršenju budžeta, nema ni uputstva za pritužbe, informacija o zaključenim ugovorima.

Dostupni su podaci o djelokrugu rada i godišnji i periodični izvještaji o radu, kao i spisak imena i pozicija tužilaca. Plan i pozivi za javne nabavke nisu ažurirani; dostupni su kontakt podaci službenika za informisanje; postoji poseban odjeljak o slobodnom pristupu informacijama i odgovorima na često postavljana pitanja. Postoje informacije o načinu podnošenja pritužbi na rad tužilaca i pozivima za prijem u radni odnos. Objavljuju se podaci o potvrđenim optužnicama i one se dostavljaju medijima, za razliku od odluka o prekidu istrage.

PROCESUIRANJE KORUPCIJE

Fokus javnosti, kada je u pitanju rad pravosuđa, najčešće je na predmetima korupcije. Stoga je procesuiranje slučajeva korupcije i visok nivo transparentnosti u ovim predmetima od iznimnog značaja. Legitiman interes za efikasno procesuiranje predmeta korupcije, osim optuženih, imaju oštećeni, ali i društvo u cjelini. Stoga, osiguranje blagovremenog i odgovornog rada pravosuđa je od iznimne važnosti. Procesuiranje korupcije u Bosni i Hercegovini popraćeno je različitim izazovima, poput politizacije, slabe institucionalne saradnje, korupcije unutar pravosuđa, nedostataka resursa i obučenog osoblja, sporih i kompleksnih pravosudnih procedura, straha od odmazde i nedovoljne zaštite svjedoka, kao i slabog povjerenja javnosti.

Da bi se prevazišli izazovi u procesuiranju slučajeva korupcije, potrebno je uložiti napore u jačanje vladavine prava, nezavisnosti u radu pravosuđa, osigurati bolju saradnju između institucija, dovoljne resurse i obuku, te primijeniti efikasne mehanizme za zaštitu svjedoka i spriječiti politički uticaj na pravosudni sistem. Također, važno je podići svijest građana o važnosti borbe protiv korupcije kako bi se stvorio snažan pritisak za promjene i veću transparentnost u društvu.

Bitno je napomenuti i da je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) donijelo smjernice kojim nalaže sudovima da ubrzaju postupanje u predmetima organizovanog kriminala i korupcije i da suđenja održavaju svaki dan ili najmanje jednom sedmično. Prema ovim smjericama, predmeti korupcije i organizovanog kriminala imaju prioritet u postupanju, te se posebno ističe kako je obavezno unaprijediti procesnu disciplinu na način da se omogući efikasno održavanje glavnog pretresa bez odlaganja i onemogućavanja svega

što predstavlja zloupotrebu procesnih prava i bespotrebno odugovlačenje postupka. VSTV nalaže svim sudovima da održavaju dinamiku glavnog pretresa po principu “dan za dan” do trenutka okončanja i razrješavanja krivične stvari ili, barem, da glavni pretres mora biti održan minimalno jednom u sedam dana.

Procesuiranje slučajeva korupcije u BiH

Nakon što je Evropska komisija usvojila Mišljenje o prijavi Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, te nakon što je Evropsko vijeće donijelo odluku o dodjeli kandidatskog statusa Bosni i Hercegovini, pred ovom državnom je još uvijek niz ključnih reformi koje treba implementirati kako bi ostvarila daljnji napredak u procesu EU integracija. Prioritetne ključne reforme za usvajanje i implementaciju, vezane su za poboljšanje izbornog zakonodavstva, Zakona o VSTV-u, reformu Ustavnog suda BiH, zakone o sudovima i antikorupcijske zakone, kao što su zakoni o sprečavanju sukoba interesa i zaštiti prijavitelja korupcije. Pored toga, reforme u vezi sa institucionalnim okvirom, kao što su profesionalizacija državne službe, saradnja između agencija za provođenje zakona, unapređenje efikasnosti u procesuiranju korupcije i organiziranog kriminala te depolitizacija i restrukturiranje javnih preduzeća, također imaju jako važnu ulogu. Posebno se ističe unapređenje efikasnosti u procesuiranju korupcije i organiziranog kriminala kao jedan od najvažnijih izazova za Bosnu i Hercegovinu. Prema podacima Indeksa percepcije korupcije za 2022. godinu, koji redovno provodi Transparency International, Bosna i Hercegovina se ističe kao jedna od

zemalja koja je u posljednjih deset godina doživjela značajan nazadak u naporima za suzbijanje korupcije. Prema istim izvorima, ocjena Bosne i Hercegovine iznosi 34 na skali od 0 do 100, što je rezultiralo njenim ukupnim rangiranjem na 110. mjesto od ukupno 180 zemalja. U kontekstu Evrope, jedino Ukrajina i Rusija pokazuju lošije rezultate od Bosne i Hercegovine.

Ovi nalazi ukazuju na potrebu za daljnjim aktivnostima i reformama u procesuiranju korupcije, posebno u ključnim aspektima istog. Ključni aspekti procesuiranja korupcije obuhvataju efikasno provođenje istraga, podizanja i potvrđivanja optužnica, efikasno vođenje sudskih postupaka, dosljednu primjenu zakonskih sankcija, te osiguranje transparentnosti i odgovornosti u svakoj fazi postupka. Kada je riječ o prethodno navedenim aspektima efikasnog procesuiranja korupcije, podaci u posljednje četiri godine pokazuju različite trendove u procesuiranju krivičnih djela korupcije. Trendovi su prikazani u odnosu na prijave, istrage, podignute i potvrđene optužnice, te pravosnažne sudske odluke i kaznenu politiku sudova, a na osnovu kojih se stvara dublji uvid u način na koji tužilaštva i sudovi postupaju u predmetima, postupaju prema optužbama i donose konačne odluke te se dobija jasnija slika

o pristupu kažnjavanju i odnosu prema različitim krivičnim djelima. Također, uvidom u dosadašnje napore pri zakonskim izmjenama, poput Izmjena Zakona o VSTV-u, usvajanje novih strateških dokumenata koji se odnose na transparentnost VSTV-a i pravosudnih institucija, te imenovanja nosilaca pravosudnih funkcije može se steći daljnji uvid u način pristupa neophodnim reformama.

Trendovi u procesuiranju korupcije u BiH

Procesuiranje korupcije u odnosu na ukupan broj prijava u tužilaštvima u BiH

Ukupan broj prijava u radu unutar određenog tužilaštva ili tužilačkog sistema obuhvata neriješene predmete na početku analiziranog perioda, kao i prijave koje su pristigle tokom istog vremenskog okvira. Obično, prijave o krivičnim djelima dolaze tužilaštvima od agencija za provođenje zakona, iako se iste mogu dostaviti od strane bilo kojeg fizičkog ili pravnog subjekta. U nastavku su prikazani trendovi ukupnih prijava u radu za krivična djela korupcije.

Nivo tužilaštva	Ukupno prijava u radu za korupcijska krivična djela (KTK) ¹			
	2019.	2020.	2021.	2022.
Tužilaštvo BiH	131	126	172 (3)	252 (11)[1]
Tužilački sistem FBiH	948	865	1.044 (12)	1.148 (35)
Tužilački sistem RS	505	404	466 (1)	452 (2)
Tužilaštvo Brčko Distrikta	26	19	9 (0)	7 (1)
Ukupno	1.610	1.414	1.691 (16)	1.859 (39)

Tabela 1: Usporedni prikaz statističkih podataka o broju prijava u radu za korupcijska krivična djela za period 2019-2022. godina; u zagradi je broj predmeta koji se odnosi na visoku korupciju.

1 U zagradi su prikazani podaci o broju slučajeva visoke korupcije, u skladu sa definicijom korupcije i organizovanog kriminala visokog nivoa, usvojenoj na sjednici Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH održanoj 23. i 24. juna 2021. godine.

Podaci iz Tabele 1. ukazuju na zabilježen porast broja prijava za krivična djela korupcije. Udio prijava vezanih za korupciju u ukupnom broju prijava u radu povećan je na 5,5% tokom 2022. u odnosu na 4,6% u 2020. i 5% u 2021. godini. Primjećuje se da je broj prijava u radu za krivična djela korupcije porastao tokom 2022. u odnosu na prethodnu godinu, ostvarujući najviši broj prijava u ovom segmentu tokom posmatranog perioda. U 2022. zabilježeno je 168 prijava više u odnosu na 2021. ili 445 prijava više u odnosu na 2020. godinu. Ovo povećanje broja prijava za krivična djela korupcije odnosi se na Tužilaštvo BiH i tužilački sistem FBiH, dok se u tužilačkom sistemu RS i Tužilaštvu BD bilježi smanjenje broja prijava za takva krivična djela.

Evidentno je da je povećan broj prijava za korupcijska krivična djela, što može ukazivati na povećanu svijest i prijavljivanje ovakvih slučajeva. Porast prijava korupcijskih krivičnih djela, međutim, nije jednak u svim dijelovima Bosne i Hercegovine, što sugerira potrebu za daljnjim analizama regionalnih varijacija. Tužilaštva i institucije

za provođenje zakona trebaju kontinuirano jačati svoje kapacitete za istragu korupcijskih slučajeva, kroz dodatnu obuku osoblja, tehnološka unapređenja i efikasno korištenje resursa.

Procesuiranje korupcije u odnosu na ukupan broj istraga u tužilaštvima BiH

Podaci o broju istraga koje su trenutno u tužilaštvima daju uvid u stanje i broj predmeta koji se trenutno nalaze u fazi istrage unutar ovih institucija. Ukupan broj istraga koje su u toku u određenom tužilaštvu ili tužilačkom sistemu obuhvata sve neriješene istrage koje su bile aktuelne na početku analiziranog perioda, kao i nove istrage koje su pokrenute tokom istog vremenskog okvira. Ovi podaci o broju istraga u toku su od velike važnosti za praćenje odnosa između prijava i istraga, što oslikava efikasnost u procesuiranju slučajeva.

U nastavku su prikazani trendovi u ukupnom broju istraga koje su u toku specifično za krivična djela korupcije.

Nivo tužilaštva	Ukupno istraga u radu za krivična djela korupcije (KTK)			
	2019.	2020.	2021.	2022.
Tužilaštvo BiH	29	33	24 (4)	23 (5)
Tužilački sistem FBiH	371	250	351 (11)	353 (34)
Tužilački sistem RS	144	118	120 (1)	107 (3)
Tužilaštvo Brčko Distrikta	29	23	19 (0)	15 (1)
Ukupno	573	424	514 (16)	498 (43)

Tabela 2: Uporedni prikaz statističkih podataka o broju istraga u radu za predmete korupcijskih krivičnih djela za period 2019-2022. godina; u zagradi je broj predmeta koji se odnosi na visoku korupciju.

Prema podacima iz Tabele 2. primijetno je da je tokom 2022. godine zabilježen pad broja otvorenih istraga u predmetima korupcije u odnosu na prethodnu 2021. godinu, te je važno istaći da je broj otvorenih istraga za krivična djela korupcije i dalje niži nego što je bio ostvaren tokom perioda

između 2019. i 2021. godine. Podaci pokazuju da Tužilaštvo BiH i tužilački sistem FBiH imaju gotovo jednake rezultate u 2022. u odnosu na 2021. u pogledu broja otvorenih istraga za krivična djela korupcije, dok je značajan pad evidentiran u tužilačkom sistemu RS i Tužilaštvu BD. Što se tiče

istraga za krivična djela visoke korupcije u 2022. godini, ukupno je evidentirano 43 istrage, što čini 8,6% ukupnog broja istraga za ovu vrstu krivičnih djela.

Shodno navedenim podacima, odnosno smanjenju broja istraga u slučajevima korupcije, potreban je veći angažman institucija za provođenje zakona,

te izvještaja podnesenih za ove vrste predmeta. Također, djelovanje tužilaca prema službenoj dužnosti, posebice po pričama istraživačkog novinarstva i nevladinih organizacija može značiti i uvećanje broja istraga u slučajevima korupcije, što u konačnici može povećati povjerenje javnosti u rad pravosuđa i imati pozitivan efekat na opštu borbu protiv korupcije.

Procesuiranje korupcije u odnosu na ukupan broj podignutih optužnica u tužilaštvima Bosne i Hercegovine

Nivo tužilaštva	Ukupno podignutih optužnica za krivična djela korupcije (KTK)			
	2019.	2020.	2021.	2022.
Tužilaštvo BiH	4	11	8 (1)	13 (13)
Tužilački sistem FBiH	159	75	185 (4)	158 (13)
Tužilački sistem RS	42	28	35 (1)	31 (1)
Tužilaštvo Brčko Distrikta	20	12	7 (0)	3 (0)
Ukupno	225	126	235 (6)	205 (17)

Tabela 3: Usporedni prikaz statističkih podataka o broju podignutih optužnica za korupcijska krivična djela za period 2019-2022; u zagradi je broj predmeta koji se odnosi na visoku korupciju.

U Bosni i Hercegovini je tokom 2022. godine zabilježen pad broja optužnica podignutih za koruptivna krivična djela, sa 235 podignutih optužnica tokom 2021. godine na 205 tokom 2022. godine. Značajan faktor za ovaj pad je rezultat tužilačkog sistema Federacije Bosne i Hercegovine, gdje je došlo do smanjenja sa 185 podignutih optužnica u 2021. na 158 podignutih optužnica tokom 2022. godine. Suprotno tome, na nivou Tužilaštva Bosne i Hercegovine, zabilježen je porast broja optužnica za koruptivna krivična djela, sa 8 podignutih optužnica u 2021. na 13 u 2022. godini, predstavljajući najbolji rezultat postignut od strane ovog tužilaštva u promatranom periodu.

Odnos podignutih optužnica za koruptivna krivična djela u odnosu na ukupan broj podignutih

optužnica tokom 2022. godine je opao u odnosu na 2021. godinu. Kada se fokusiramo na optužnice za koruptivna krivična djela visokog nivoa, od ukupno 205 podignutih optužnica za koruptivna krivična djela, njih 17 ili 8,2% se odnosi na koruptivna krivična djela visokog nivoa, što predstavlja značajan porast u odnosu na 2021. godinu kada je udio iznosio 3,5%.

Procesuiranje korupcije u odnosu na broj i strukturu sudskih odluka za krivična djela korupcije

Sudske odluke u krivičnom postupku u ovom kontekstu su odbijajuća presuda, oslobađajuća presuda i osuđujuća presuda. Vrste sudskih odluka

ukazuju i na kvalitet u radu tužilaštava, odnosno koliko su tužilaštva uspješno uspjela odbraniti podignute optužnice i osigurati adekvatne kazne

za krivična djela korupcije. S tim u vezi, u nastavku je prikazan broj odbijajućih, oslobađajućih i osuđujućih presuda.

Nivo tužilaštva	Odbijajuće presude				Oslobađajuće presude				Osuđujuće presude			
	2019.	2020.	2021.	2022.	2019.	2020.	2021.	2022.	2019.	2020.	2021.	2022.
Tužilaštvo BiH	0	0	0 (0)	0 (0)	1	1	2 (0)	2 (1)	1	6	11 (2)	10 (2)
Tužilački sistem FBiH	1	0	2 (0)	2 (0)	46	20	40 (2)	47 (2)	155	116	175 (2)	240 (4)
Tužilački sistem RS	1	1	2 (0)	2 (0)	14	4	9 (0)	11 (1)	51	29	30 (0)	34 (1)
Tužilaštvo Brčko Distrikta	0	0	0 (0)	0 (0)	1	3	1 (0)	4 (0)	17	6	11 (1)	9 (1)
Ukupno	2	1	4 (0)	4 (0)	62	28	52 (2)	64 (4)	224	157	227 (5)	293 (8)

Tabela 4: Usporedni prikaz statističkih podataka o vrstama i broju presuda koje su donijeli sudovi u BiH za korupcijska krivična djela za period 2019-2022.

U toku 2022. godine u Bosni i Hercegovini je zabilježen porast kako broja presuda koje su rezultirale osuđujućim ishodom, tako i broja oslobađajućih presuda u slučajevima korupcijskih krivičnih djela u poređenju sa prethodnom 2021. godinom. Konkretno, broj osuđujućih presuda se povećao sa 227 tokom 2021. godine na 293 tokom 2022. godine. Analizirajući situaciju prema tužilačkim sistemima, uočava se da su rezultati različiti. Na nivou Tužilaštva Bosne i Hercegovine i Tužilaštva Brčko Distrikta, primijetan je pad broja donijetih osuđujućih presuda u 2022. godini u poređenju sa 2021. godinom. U tužilačkom sistemu Republike Srpske zabilježen je djelimičan porast broja presuda. S druge strane, tužilački sistem Federacije Bosne i Hercegovine je ostvario značajan porast broja osuđujućih presuda za korupcijska krivična djela, što je doprinijelo ukupnom povećanju tokom 2022. godine. Kada se fokus preusmjeri na osuđujuće presude za krivična djela visokog nivoa korupcije, primijetno je da se od ukupno 293 osuđujuće presude za korupcijska

krivična djela u 2022. godini, samo 8 ili 2,7% odnosi na osuđujuće presude za krivična djela visokog nivoa korupcije.

Povećanje ukupnog broja osuđujućih presuda ukazuje na veći fokus pravosudnih institucija na suzbijanje korupcije, međutim još uvijek mali broj slučajeva visoke korupcije ukazuje na značajne nedostatke u borbi protiv korupcije. Različiti rezultati u okviru tužilačkih sistema dodatno ukazuju na potrebu za kontinuiranim prilagođavanjem strategija i pristupa kako bi se postigao efikasniji ishod.

Analizirajući strukturu osuđujućih presuda, shodno podacima VSTV-a, dolazimo do zaključka da je kaznena politika za slučajeve korupcije veoma blaga i neefikasna u odvraćanju mogućih novih prestupnika. U toku 2022. godine, u cijelom pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine, sudovi su donijeli ukupno 293 osuđujuće presude za krivična djela korupcije. Odstupajući broj

osuđujućih presuda u kojima je izrečena kazna zatvora čini samo 34,4% od ukupnog broja, dok su presude sa uslovnim kaznama visoko zastupljene, čineći 62,7% od ukupnog broja sudskih odluka. Ovi podaci naglašavaju da se u Bosni i Hercegovini primarno procesuiraju slučajevi manje ozbiljne korupcije, dok se ozbiljni slučajevi korupcije vrlo rijetko ili gotovo nikako ne procesuiraju.

Izazovi u sudskim postupcima

Posmatrajući sudske postupke u slučajevima krivičnih djela korupcije, koji su bili predmet praćenja TI BiH i BIRN u prethodnom periodu, uočavaju se rasprostranjeni izazovi u domenima efikasnosti, integriteta i transparentnosti pravnih postupaka. Što se tiče efikasnosti, primjećuje se smanjenje broja podignutih optužnica u slučajevima korupcije, dok se istovremeno bilježi porast broja optužnica u domenu visoke korupcije. Važno je istaći da uprkos ovom porastu, broj potvrđenih optužnica ostaje relativno nizak u odnosu na percepciju nivoa korupcije u Bosni i Hercegovini.

Efikasno vođenje postupaka i efikasnost pretresa suočavaju se sa izazovima poput relevantnosti prezentovanih dokaza, promjena u sastavima sudskih vijeća, nepristupanja svjedoka suđenjima (provođenjem irelevantnih dokaza i saslušanja svjedoka odugovlači se trajanje pretresa), kao i produženih trajanja suđenja koja se često odgađaju zbog usporenog rasporeda ročišta.

Dodatno, postoji niz izazova u vezi sa kaznenom politikom u slučajevima korupcije. Ovo se posebno odnosi na izrečene kazne u okviru sporazuma o priznanju krivnje, gdje su najčešće izrečene minimalne zakonom predviđene kazne, mahom novčane ili kazne zatvora do jedne godine. Uočava se sve češće krivično gonjenje nosilaca pravosudnih funkcija, što naglašava potrebu za sveobuhvatnijim reformama pravosudnog sistema.

U domenu integriteta pravosuđa tokom sudskih postupaka, česti su izazovi u vezi sa kvalitetom optužnica, valjanosti prezentovanih dokaza, zakonitosti istih, nepristrasnosti suda i poštovanja

prava optuženih. Analiza kvaliteta optužnica ističe nepravilnosti kao što su netačno postavljena krivična djela, navođenje krivičnih djela koja su izbačena iz zakona, nelogičnosti u opisima krivičnih djela, kao i obuhvatanje velikog broja lica u optužnicama uz ograničenja u vezi sa dokazima. Što se tiče kvaliteta prezentovanih dokaza, često se primjećuje sprovođenje dokaza upitne pouzdanosti, kao i nepripremljenost tužilaštava u njihovom prezentovanju. Osim toga, primjećuje se niska pripremljenost svjedoka od strane tužilaštva tokom svjedočenja. Učestali su zahtjevi za izuzećem sudija, kako od strane optuženih tako i samih sudija u cilju očuvanja nepristrasnosti.

U pogledu poštovanja prava optuženih i osiguranja fer suđenja, primijetan je značajan uticaj medija, koji često unaprijed osuđuju optužene, selektivno izvještavaju o sudskim postupcima. Također, tužilaštva često otežavaju pristup kompletnim spisima predmeta i vrše pritisak na svjedoke koji svjedoče u korist optuženih. Sve više se primjećuje i uticaj spoljnih faktora i medija na pravičnost suđenja.

U kontekstu transparentnosti tokom vođenja postupaka, postoji različita praksa u dostupnosti relevantnih dokumenata u slučajevima korupcije, uključujući optužnice, presude i zapisnike sa suđenja. Ovo se ogleda u različitim pristupima pravosudnih institucija u obezbjeđivanju traženih informacija, što može rezultirati produženjem trajanja sudskih postupaka za omogućenje dostupnosti određenih informacija.

Procesuiranje korupcije u lokalnim zajednicama

Zenica

Statistički prikaz procesuiranja korupcije u Zeničko-dobojskom kantonu[1], pokazuje da je najveći broj prijava zabilježen u 2021. godini (86), dok je najmanji broj zabilježen u 2022. godini (64). Broj riješenih prijava također varira iz godine u godinu - najveći broj riješenih prijava bio je u 2021. godini (54), dok je najmanji broj bio u 2022. godini (42). Neriješene prijave također pokazuju fluktuacije. Broj neriješenih prijava bio je najveći u 2021. godini (31) i najmanji u 2022. godini (22). Naredbe o nesprovođenju istrage također su zabilježene tokom tri godine, s najvećim brojem naredbi u 2021. godini (18) i najmanjim brojem u 2022. godini (13).

Ukupan broj istraga u radu smanjio se s 46 u 2020. godini na 40 u 2022. godini. Broj riješenih istraga povećao se s 30 u 2020. godini na 37 u 2021., ali se smanjio na 27 u 2022. Broj neriješenih istraga smanjio se sa 16 u 2020. godini na 11 u 2021., ali se ponovno povećao na 13 u 2022. godini. Broj naredbi o obustavi istrage također je varirao tokom tri godine. Najveći broj naredbi bio je u 2020. godini (16), a najmanji broj bio je u 2022. (10).

Broj podignutih optužnica varira tokom tri godine, s najvećim brojem optužnica podignutih u 2021. godini (22), dok je jednak broj podignutih optužnica zabilježen u 2022. (14). Broj potvrđenih optužnica također varira iz godine u godinu. Najveći broj potvrđenih optužnica bio je u 2021. godini (18), dok je najmanji broj bio u 2022. (9). Broj oslobađajućih presuda varira, ali je ukupno broj oslobađajućih presuda relativno mali. U 2020. zabilježene su 3 oslobađajuće presude, dok je u 2021. godini bila samo jedna oslobađajuća presuda. U 2022. godini nije zabilježena nijedna oslobađajuća presuda. Broj osuđujućih presuda također varira, s najvećim brojem osuđujućih presuda u 2022. godini (23), dok je najmanji broj bio u 2020. godini (13). Prema mišljenju predstavnika Kantonalnog tužilaštva, građani u prijavama, koje su često anonimne,

iznose ozbiljne navode, a provjere tih navoda traju. Tokom diskusije u Zenici posebno je istaknuto da u ovoj problematici tužilaštva ne dobijaju kvalitetne izvještaje od agencija (MUP i SIPA), te da prikupljanje dokaza ne ovisi često o njima i da npr. u slučajevima zaštite okoliša, odnosno pritužbi, prije nego bude tužilaštvo obaviješteno, Uprave za inspekcijske poslove naprave određene propuste, čime „vežu“ ruke tužilaštvima za adekvatno postupanje i krivično gonjenje.

Posebno pitanje koje je istaknuto od strane kantonalnih tužilaštava, ne samo u Zenici, već i u drugim zajednicama, je pitanje nadležnosti za procesuiranje korupcije i organizovanog kriminala, imajući u vidu da je još od 2015. godine nadležnost za procesuiranje ovih predmeta data posebnom odjelu Federalnog tužilaštva, koji nikada nije formiran, te da postoji dvostruka opasnost nakon formiranja posebnog odjela Federalnog tužilaštva: a) mogućnost preispitivanja predmeta koje su u ovom periodu procesuirala kantonalna tužilaštva, b) mogućnost osporavanja nadležnosti Federalnog tužilaštva nakon preuizmanja predmeta.

Govoreći o predmetima korupcije pred Kantonalnim sudom u Zenici njihovi predstavnici su istakli da se od ovog suda zahtijeva da predmete korupcije rade efikasno, te da održavaju suđenja dan za danom, odnosno da se trude da nastavci budu najkasnije u roku od sedam dana.

Predstavnici građana i civilnog društva su u diskusiji održanoj u Zenici izrazili nepovjerenje u integritet nosilaca pravosudnih funkcija, ističući percepciju građana o visokom nivou korupcije unutar same pravosudne zajednice. Preporuka je da se imovina nosilaca pravosudnih funkcija, kao njihov status i veze dodatno provjeravaju.

Kao jedan od specifičnih primjera, istaknuto je sporo postupanje po tužbi protiv Federalnog ministarstva okoliša za izdavanje obnovljive

okolinske dozvole Termoelektrani, koju zakon ne prepoznaje, ali koje je vođeno pred Kantonalnim sudom u Sarajevu. U ovom slučaju navedeno je da javnost nije ranije uključena jer nije bilo nikakvih javnih rasprava prije nego je Federalno ministarstvo okoliša izdalo spornu dozvolu, te da su prekršili niz članova Zakona o zaštiti okoliša.

Kada je riječ o predmetima zaštite građana i okoliša, predstavnici ekoloških organizacija istakli su da su najčešće krivične prijave za zagađenje okoliša odbačene zbog nedostatka dokaza, te da su u slučajevima kada ne postoje podaci o stepenu zagađenosti aktivisti sami nastojali da ih obezbijede ili da povežu nivo zagađenja sa zdravljem.

Posebno je problematizirano pitanje političkih uticaja, kako na rad pravosuđa, tako i na rad medija koji izvještavaju o radu pravosuđa. Kao jedna od preporuka, istaknuta je potreba za kontinuiranim medijskim praćenjem procesa u svim fazama kako bi se osigurala ne samo transparentnost, već i integritet procesa.

Bihac

Broj optužnica koje je Kantonalno tužilaštvo Unsko-sanskog kantona podiglo u posljednje tri godine je u konstantnom povećanju, pa je tako u 2020. podignuto 12, a 14 u 2021., da bi se taj broj znatno povećao na 56 u 2022. godini. Sa druge strane broj osuđujućih presuda u 2022. je bio 14, u 2021. je izrečeno 6 osuđujućih presuda, dok su u 2020. izrečene 4 osuđujuće presude za korupciju. Od strane tužilaštva tokom diskusije u Bihacu istaknuto je povećanje broja prijave od strane građana (ali ne i od agencija za provođenje zakona), uz ogradu da građani veoma često nisu svjesni da svaka nezakonita radnja nema obilježje krivičnog djela. Naglašen je i nedostatak kapaciteta u pravosuđu i potreba za stručnim usavršavanjem sudija i tužilaca.

Posebno zanimanje predstavnika medijske zajednice tokom diskusije fokusirano je bilo na slučaj nestanka novca iz Kantonalnog tužilaštva USK, te je potvrđeno da su provjere u ovom predmetu delegirane Tužilaštvu Kantona Sarajevo.

Međutim, od strane medijske zajednice je istaknuto da o ovom predmetu nema dovoljno informacija, te da je pokrenut postupak protiv dvije uposlenice, ali su disciplinski oslobođene odgovornosti.

Dodatno zanimanje izraženo je za troškove dugoročnih postupaka te opterećenja koje ovo ima na budžet i javne resurse. Istaknut je predmet u kojem je nakon 20 godina postupka optuženom dosuđeno više od 100.000 maraka troškova za put iz Sarajeva u Bihać, a iz Tužilaštva je navedeno da su se u 20 godina mijenjali tužioci, standardi dokazivanja i sudska praksa i da sa sigurnošću ne mogu reći koliko jedan ovakav predmet košta poreske obveznike. U ovom slučaju je problematizirana i odgovornost tužioca, tj. na koji način može odgovarati za svoje propuste ako napusti pravosuđe, što znači da se protiv njega ne može voditi ni disciplinski postupak.

Predstavnici medija su posebnu pažnju skrenuli na nemogućnost dobijanja konkretnih odgovora od strane pravosudnih institucija, te na dominantnu praksu da predstavnici za odnose s javnošću istupaju sa unaprijed pripremljenim saopštenjima, bez ostavljanja mogućnosti za dodatna pitanja. Novinari kažu da žele konkretne odgovore, jer se dešava da kada se i odredi osoba za izjavu, ona čita već unaprijed pripremljeno saopštenje i ne mogu se postavljati dodatna pitanja.

Skrenuta je pažnja i na pojedinačne primjere neprimjerenog postupanja tužilaca i sudija, kao što je postupanje pojedinih tužilaca u vezi sa otkrivanjem detalja iz istrage putem društvenih mreža, donošenje različitih odluka sudija u istom predmetu, a koji su bili simbolično kažnjeni smanjenjem plate.

S tim u vezi, posebno je problematizirana blaga kaznena politika ne samo u okviru disciplinskih postupaka protiv nosilaca pravosudnih funkcija, već i u predmetima korupcije, gdje je neophodno izricati strože kazne u cilju prevencije, kako bi se poslala poruka budućim počiniteljima.

Livno

Analizirajući rad Kantonalnog tužiteljstva Kantona 10, na osnovu podataka VSTV-a, za posljednje tri godine, primijetan je blagi porast u broju prijava korupcije, međutim radi se o rasponu od svega 10 do 12 prijava u radu ovog tužilaštva (od 1 do 3). Broj riješenih prijava stagnira i ujednačen je u promatranom razdoblju. Tijekom 2021. i 2022. godine došlo je do malog povećanja broja neriješenih izvješća. Broj naloga za neprovođenje istrage varira iz godine u godinu, a najveći broj naloga izdan je 2020. godine.

Broj istraga se povećao u odnosu na 2020. godinu, odnosno bio je isti u 2021. i 2022. godini. Broj riješenih istraga je ujednačen u promatranom razdoblju, a najveći je bio u 2022. godini, ali samo 4. Broj neriješenih istraga je ujednačen, s tim da se tokom 2021. i 2022. povećao u odnosu na 2020. Broj rješenja o nesprovođenju istrage varira u promatranom razdoblju.

Broj podignutih optužnica je u porastu, a najveći broj podignutih optužnica, i to 5, zabilježen je 2022. godine. Broj potvrđenih optužnica varira iz godine u godinu, a isti broj potvrđenih optužnica zabilježen je i 2021. i 2022. godine.

Broj oslobođajućih presuda se smanjio u odnosu na 2021. godinu, a samim time je došlo i do povećanja broja osuđujućih presuda u 2022. godini.

Broj podignutih optužnica za koruptivna djela u Kantonu 10 je u porastu, dok se smanjio broj oslobođajućih presuda u odnosu na 2021. godinu, a došlo je do povećanja broja osuđujućih presuda u 2022. godini.

Predstavnici pravosudne zajednice ističu da pred pravosuđem u Livnu nema velikog broja predmeta korupcije niti prijava, te da je Tužilaštvo postupalo prema svim prijavama koje se zavode u evidencije, te da na dužinu i ishod postupka utiče i kvalitet krivične prijave. Tužilaštvo mora provesti veći broj radnji, saslušati svjedoke, prikupiti obimnu dokumentaciju i nakon toga ići prema sudu za oduzimanje tih predmeta. Tužilaštvo u Livnu ima šest tužilaca, te je istaknuta potreba zapošljavanja i stručnih savjetnika iz ekonomske i svih drugih

oblasti, kako bi prilikom provođenja istraga pomogli svojim specifičnim znanjima. Usljed nedostatka kadra, pribjegava se angažovanju vještaka, dok vještačenja traju dugo, dodatno utičući na trajanje postupka.

Kao razlog nedovoljnog broja prijava od strane građana i sami predstavnici pravosuđa ukazuju na svijest o nedostatku povjerenja građana.

Općinski sud, prema riječima predstavnice koja je učestvovala na panelu „Pravo na pravdu“, primjenjuje set preporuka VSTV-a o prioritetnom rješavanju predmeta korupcije, te da sa svakim sudskim epilogom ne moraju biti zadovoljni građani, što ne znači da je nepravilna odluka suda. Blaga kaznena politika je primijećena u svim predmetima, s posebnim fokusom na uvjetne osude, ali predstavnici Suda ističu da sudac prilikom odmjeravanja kazne mora voditi računa o zakonskim propisima koji utiču na vrstu i visinu kazne.

Ukazano je i na činjenicu da u Livanjskom kantonu nije bilo predmeta visoke korupcije, već se uglavnom predmeti odnose na sitnu i “srednju” korupciju. Predstavnici medija i civilnog sektora su s druge strane doveli u pitanje kvalitet istraga i optužnica, uz sumnje da sud ne osigurava kvalitet optužnica, odnosno da se optužnice ne vraćaju na doradu tužilaštvima. S tim u vezi, od strane predstavnika pravosuđa je istaknuta preporuka jačanja kontrola kvaliteta optužnica od strane sudije za prethodno saslušanje, navodeći da se rijetko koristi institut prethodnih prigovora, čak i od strane odbrane, što rezultira određenim brojem oslobođajućih presuda.

Od strane predstavnika novinarske zajednice problematiziran je nedostatak postupanja po službenoj dužnosti, odnosno nepostupanje na osnovu dokaza iznesenih od strane medija kroz istraživačke priče o korupciji. Ovo pitanje je, osim u Livnu, problematizirano i u drugim lokalnim zajednicama.

Istočno Sarajevo

Okružno javno tužilaštvo u Istočnom Sarajevu tokom 2020. i 2021. godine nije podiglo niti jednu optužnicu za korupciju, dok su u 2022. podignute samo dvije, tako da nisu izricane ni pravosnažne presude.

Analizirajući rad Okružnog javnog tužilaštva u Istočnom Sarajevu, na osnovu podataka VSTV-a, za posljednje tri godine, uočljivo je da ukupan broj prijava za korupciju pokazuje fluktuacije tokom perioda. U 2020. godini zabilježeno je 7 prijava slučajeva korupcije, dok je u 2021. taj broj smanjen na 6. Međutim, broj prijava korupcije je ponovo porastao na 8 u 2022. godini. U tom periodu je povećan i broj riješenih prijava korupcije. U 2020. godini riješene su dvije prijave korupcije, dok je broj porastao na 3 u 2021. Broj riješenih prijava korupcije je ponovo porastao na 4 u 2022. Broj neriješenih prijava također pokazuje fluktuacije tokom perioda. U 2020. godini evidentirano je 5 neriješenih prijava, dok je broj u 2021. godini smanjen na 3. U 2022. broj neriješenih prijava se ponovo povećao na 4. Broj naredbi o sprovođenju istrage ostao je nepromijenjen u ovom periodu. U 2020. godini izdata je jedna naredba o sprovođenju istrage, a isto toliko naredbi je izdato 2021. i 2022. godine.

Broj ukupnih istraga slučajeva korupcije povećan je od 2020. do 2021. godine, sa jedne na dvije istrage. Broj istraga je ostao nepromijenjen u 2022. godini, kao i u 2021. godini. Ukupan broj riješenih istraga je također povećan sa nijedne u 2020. na jednu u 2021. i na dvije u 2022. To ukazuje na veoma spor napredak u procesu rješavanja predmeta. Broj neriješenih istraga smanjen je sa jedne u 2020. i 2021. na nijednu neriješenu istragu u 2022. godini. Naredbe o sprovođenju istrage prvi put su se pojavile 2021. godine, kada je izdata jedna naredba. Međutim, 2022. godine nije bilo naredbi o sprovođenju istrage.

U 2020. i 2021. godini nije bilo optužnica, dok je broj optužnica povećan na dvije u 2022. To ukazuje da su u 2022. godini protiv određenih lica poduzete zakonske mjere zbog sumnje u koruptivno ponašanje. U 2020. i 2021. godini nije bilo potvrđenih optužnica, dok je broj potvrđenih

optužnica povećan na jednu u 2022. godini. U posmatranom periodu nije bilo oslobađajućih niti osuđujućih presuda. To znači da nijedan od predmeta za koje su podignute i potvrđene optužnice nije rezultirao sudskom odlukom. Takođe, u datom periodu nije bilo slučajeva visoke korupcije.

Kao obrazloženje ovakvih rezultata, predstavnik Okružnog javnog tužilaštva istakao je da kada je u pitanju Republika Srpska, okružna tužilaštva imaju manje nadležnosti kada je u pitanju korupcija, odnosno da Republičko tužilaštvo, tj. posebni odjel u okviru istog, ima značajne nadležnosti u pogledu predmeta korupcije i organizovanog kriminala.

Postoji jako mali broj prijava od strane građana, dok u isto vrijeme 11 tužilaca pokriva 14 opština. Naglašeno je i pitanje dugotrajnosti procesa imenovanja nedostajućih tužilaca, što u malim tužilaštvima može izazvati dodatne probleme, posebno kada se uzme u obzir da Odjel za privredni kriminal i korupciju OJT Istočno Sarajevo ima tri tužioca na raspolaganju.

Predstavnici civilnog sektora, s druge strane, činjenicu da građani ne prijavljuju korupciju objašnjavaju time da kod građana postoji unaprijed stav da se neće procesuirati korupcija po krivičnim prijavama kao i da dodatno mogu snositi posljedice ako podnesu prijave. Aktivisti su takođe navodili iskustva sa sporošću u postupanju po prijavama, gdje su na pojedine tužilačke odluke čekali i do pet godina.

Mostar

Analizirajući rad Kantonalnog tužilaštva Hercegovačko-neretvanskog kantona, na osnovu podataka VSTV-a za posljednje tri godine, primijetno je da se ukupan broj prijava slučajeva korupcije u tri godine povećala sa 46 u 2020. godini na 75 u 2022. godini, što ukazuje na mogući porast svijesti građana o korupciji ili poboljšanu kulturu izvještavanja. U porastu je i broj riješenih prijava slučajeva korupcije, sa 32 u 2020. godini na 51 u 2022. godini. Neriješene prijave također pokazuju tendenciju rasta, sa 14 u 2020. godini na 24 u 2022. godini, što ukazuje na potrebu poboljšanja kapaciteta i unapređenje resursa za rješavanje

ovih slučajeva. Broj naredbi o nesprovođenju istraga razlikuju se iz godine u godinu, s najvećim brojem u 2021. (29 naredbi) i smanjenjem na 19 u 2022. godini.

Ipak, predstavnik Kantonalnog tužilaštva Hercegovačko-neretvanskog kantona ističe da velike razlike u broju prijavi ili predmeta statistički gledano mogu proizlaziti iz promjena oznaka i kategorizacije predmeta u odnosu na klasifikaciju krivičnog djela, odnosno da li se ono smatra krivičnim djelom korupcije prema novoj definiciji i klasifikaciji VSTV-a. Istaknuto je da Tužilaštvo dobija prijave i građana i NVO, te da četiri tužioca rade na privrednom referatu. Naglašeno je da ima mnogo više predmeta nego što se doima u javnosti, te da postoji pomak u spremnosti ljudi da svjedoče, gdje je posebno istaknuta korist od sporazuma o priznanju krivice.

Kada je riječ o istragama slučajeva korupcije, povećan je i ukupan broj pokrenutih istraga, sa 21 u 2020. godini na 43 u 2022. godini. Broj riješenih istraga je značajno povećan, sa 5 u 2020. na 22 u 2021. godini, ali je smanjen na 19 u 2022. godini. Neriješene istrage fluktuiraju, s najvećim brojem 2020. godine (16 neriješenih) i 2022. godine (24 neriješene). Naredbe o nesprovođenju istraga također variraju, s najvećim brojem u 2021. godini (10 naredbi) i smanjenjem na 4 u 2022. godini. Predstavnica SIPA-e, naglasila je da su u nekim predmetima, prijave npr. za izborne prevare, stigle tek 2023. godine iako su se desile u 2020. godini, što je posebno zabrinjavajuće.

Kada je riječ o visokoj korupciji, tu je, kao i od strane drugih predstavnika tužilaštava iz drugih lokalnih zajednica, istaknuta njihova kompleksnost kao razlog višegodišnjih istraga i dugih procesa.

Predstavnik Tužilaštva je dodao da je za borbu protiv korupcije potreban institut „svjedoka pokajnika“, međutim to zahtijeva izmjene zakonskog okvira za koje ne postoji politička volja jer “oni koji treba da donesu zakon, boje se tog zakona”, čime je ukazano na političku zarobljenost. Takođe je istaknuto da bi omogućavanje svjedočenja za osobe koje su zaključile sporazum o priznanju krivice značajno pomoglo u daljem rasvjetljavanju koruptivnih mreža i utvrđivanja odgovornosti.

Istaknuto je i da tužioci koji odgovorno rade svoj posao često postaju mete pritiska i progona, ali da u isto vrijeme pravosuđe ne čini dovoljno da odgovori na kritike javnosti, odnosno zahtjeve za rezultatima.

Predstavnici civilnog sektora i medija posebno su problematizirali nedostatak zaštite prijavitelaca korupcije, što često rezultira prijetnjama i progonom novinara, aktivista i građana koji na nju ukazuju.

Trebinje

Okružno javno tužilaštvo u Trebinju u 2021. i 2022. nije podiglo niti jednu optužnicu za korupciju, a u tom periodu nije bilo oslobađajućih presuda, izuzev jedne osuđujuće iz 2021. godine.

Analizirajući rad Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju, na osnovu podataka VSTV-a, za posljednje tri godine primijetno je da se ukupan broj prijavi slučajeva korupcije smanjio sa 13 u 2020. na devet u 2021., dok je u 2022. bilo osam prijavi, što ukazuje i na pad prijavljenih slučajeva korupcije tokom vremena. Broj riješenih prijavi u 2020. i 2022. je bio osam, dok ih je šest riješeno u 2021. godini. Neriješene prijave slučajeva korupcije postupno su se smanjivale s pet u 2020. i tri u 2021. dok u 2022. nije zabilježen nijedan takav slučaj, što ukazuje na poboljšanje u rješavanju i obradi slučajeva.

Kada je riječ o istragama slučajeva korupcije, ukupan broj onih koje su u toku je pet, što je konstantno tri godine. Međutim, broj riješenih istraga se s vremenom smanjio, sa tri u 2020. i dvije u 2021., dok u 2022. nije riješena nijedna, što vjerovatno ukazuje na izazove u zaključivanju i finalizaciji istražnog procesa. Broj neriješenih istraga se povećao sa dvije u 2020. i 2021. na četiri u 2022., što ukazuje na nakupljanje neriješenih slučajeva. Naredbe o nesprovođenju istrage bilježe oscilacije, a jednim nalogom u 2020. nakon čega je uslijedilo povećanje na dva u 2021., a nijedan nalog nije izdan u 2022.

Broj podignutih optužnica smanjio se sa dvije u 2020. na nijednu u 2021. i 2022. godini, a u te dvije godine nije potvrđena nijedna optužnica.

Oslobađajuće presude nisu zabilježene ni u jednoj godini. Jedna osuđujuća presuda je evidentirana 2020., u 2021. dvije, dok u 2022. nisu zabilježene osuđujuće odluke.

Nedostatak rezultata istaknut je i od strane učesnika javne debate u Trebinju, posebno u svjetlu velikog broja istraživačkih priča medija koji nisu doveli do odgovora institucija. Novinari ističu da ulažu napore da dođu do istine i otkriju brojne nepravilnosti kada su u pitanju zloupotrebe u procesu javnih nabavki, koje na kraju uspiju prenijeti široj javnosti, ali ovi slučajevi ne dožive pravosudni epilog.

Predstavnik trebinjskog Okružnog tužilaštva je rekao da su predmeti korupcije koji su vezani za visoku korupciju u nadležnosti Republičkog javnog tužilaštva. S druge strane, predstavnici organizacija i građani naveli su primjere krivičnih prijava koje su podnesene, ali nisu dobile epilog. Kako novinari navode, stiče se utisak da su obesmišljene krivične prijave koje i građani podnose, a kao primjer je navedeno postavljanje kamena temeljca za trebinjsku bolnicu te otvorenu izjavu zvaničnika "da su namjerno pogodovali" u procesu izbora ponuđača, a da ovakve tvrdnje nisu dovele ni do kakve reakcije institucija.

Predstavnici medija su istakli i činjenicu da mediji koji izvještavaju o korupciji i ukazuju na nepravilnosti u radu lokalnih vlasti nemaju jednak tretman u odnosu na ostale medije od strane institucija, te da nemaju pristup događajima koje organizuju lokalne institucije, što im dodatno otežava rad i uskraćuje priliku da dobiju odgovore na pitanja za koja u svojim upitima ostanu uskraćeni.

Problematizirajući nedostatak povjerenja građana u pravosuđe, građani kao razlog ističu slabu reakciju na izborne prevare. Međutim i u ovom slučaju, predstavnici pravosuđa navode problem preklapanja nadležnosti. Tako predstavnik tužilaštva navodi da postoji prijava za zloupotrebu potpisa za lica koja se ne nalaze u BiH, već u inostranstvu, ali da je taj predmet otišao Republičkom javnom tužilaštvu, nakon što je predmet prethodno vratilo Tužilaštvo BiH i predložilo da se uputi Republičkom. Isti je slučaj i

sa predmetom "Kiseonik" koji je inicijalno krenuo iz Trebinja, a završio u Republičkom javnom tužilaštvu.

Doboj

Analizirajući rad Okružnog javnog tužilaštva u Doboju, na osnovu podataka VSTV-a, za posljednje tri godine, primjetno je da se broj prijava korupcije povećao značajno u 2021. godini, dok se smanjio u 2022. godini. Broj riješenih prijava također se povećao u 2021. godini, ali se smanjio u 2022. godini. Broj neriješenih prijava pokazuje fluktuacije, s najvećim brojem neriješenih prijava zabilježenim u 2022. godini. Broj naredbi o nesprovođenju istrage varira iz godine u godinu, pri čemu je najveći broj naredbi izdan u 2021. godini.

Kada je riječ o istragama korupcije, broj istih povećao se tokom posmatranog perioda, s najvećim brojem istraga zabilježenim u 2022. godini. Broj riješenih istraga također se povećao iz godine u godinu, s najvećim brojem riješenih istraga u 2022. godini. Broj neriješenih istraga pokazuje fluktuacije, s najvećim brojem neriješenih istraga zabilježenim u 2021. godini. U 2022. godini nije zabilježena nijedna naredba o obustavi istrage.

Broj podignutih optužnica značajno se povećao tokom razdoblja, s najvećim brojem podignutih optužnica zabilježenim u 2022. godini. Broj potvrđenih optužnica varira iz godine u godinu, s najvećim brojem potvrđenih optužnica također zabilježenim u 2022. godini.

Doneseno je tokom 2022. pet osuđujućih i jedna oslobađajuća presuda.

Predstavnik Okružnog suda u Doboju kao objašnjenje nesrazmjera između prisustva korupcije i odgovora pravosuđa na istu navodi da je suština svih problema duboka korupcija u svim sferama, uključujući i pravosuđe, ali i da građani u velikoj mjeri učestvuju i pristaju na korupciju, barem kada je riječ o sitnoj korupciji. Istaknuto je da krivični postupci traju veoma dugo, pa se nekad gubi i svrha istih. Ipak, predstavnici pravosuđa naglašavaju postojanje smjernica VSTV-a o

prioritetnom rješavanju predmeta, te napominju da se svaka tri mjeseca prave planovi za rješavanje ovih postupaka.

Predstavnica Okružnog javnog tužilaštva u Doboju je osvrćući se na rezultate procesuiranja korupcije govorila o procesuiranju izbornih nepravilnosti i kazala kako je ovo tužilaštvo imalo veliki broj predmeta što se izbora tiče, kako u vezi sa nepravilnostima za Lokalne izbore 2020., tako i za Opšte izbore 2022.

Prema navodima Tužilaštva, bilo je 186 formiranih predmeta (prijava) tokom 2020. godine za krivična djela izbornih prevara, krivičnog djela neovlaštene upotrebe ličnih podataka i drugih. U 123 predmeta pokrenuta je istraga, podignuto je 90 optužnica koje obuhvataju 395 lica i sve optužnice su potvrđene. Donesene su 33 naredbe o neprovođenju istrage. Od 90 potvrđenih optužnica, do sada je bilo 8 osuđujućih presuda. Za Opšte izbore, Tužilaštvo BiH uglavnom prosljeđuje predmete na postupanje, te postoji 29 predmeta u radu, a do sada je doneseno 7 naredbi o nesprovođenju istrage.

Predstavnicima civilnog društva su istakli da postoji nepovjerenje građana u institucije, kao i selektivan pristup pravosudnih institucija u procesuiranju korupcije, te politički uticaji i zarobljenost, odnosno sprega vlasti i pravosuđa u zaštiti odgovornih za korupciju.

Bijeljina

Kada je riječ o procesuiranju korupcije od strane Okružnog javnog tužilaštva Bijeljina, ukupan broj prijava koje su ukazivale na moguće koruptivne prakse postepeno se povećavao tokom tri godine, počevši od 14 prijava u 2020. godini, popevši se na 19 prijava u 2021. godini i dostižući 26 prijava u 2022. Ovo povećanje broja prijava slučajeva korupcije može ukazivati na povećanu svijest građana o korupciji i povjerenje u institucije koje se bave njenim suzbijanjem. U ovom periodu nadležne institucije su napredovale u rješavanju ovih prijava, ostvarivši 11 riješenih prijava u 2020. godini, 14 riješenih prijava u 2021. godini i 19 riješenih prijava u 2022. Međutim, istovremeno je povećan i broj neriješenih prijava, sa dvije

neriješene prijave u 2020. godini na 5 neriješenih prijava u 2021. godini i 7 na čekanju u 2022. Ovo ukazuje na potrebu poboljšanja kapaciteta i efikasnosti u rješavanju tih slučajeva.

Sličan trend se može primijetiti i kod istraživanja. U 2020. godini bilo je 12 neriješenih istraga, 8 je uspješno riješeno. U 2021. godini u toku je bilo 12 istraga, a broj riješenih istraga je ostao isti – 8. Međutim, 2022. godine ukupan broj istraga je porastao na 18, ali je broj riješenih istraga pao na 6. Paralelno s tim, povećan je i broj neriješenih istraga, sa 7 neriješenih istraga u 2020. godini, na 4 neriješene istrage u 2021. godini i 12 neriješenih istraga u 2022. godini.

U procesu procesuiranja slučajeva korupcije uočeno je da su naredbe o nesprovođenju istrage izdate u 3 predmeta u 2020. godini, 4 predmeta u 2021. godini i još 4 slučaja u 2022. godini, jedan slučaj u 2021. i jedan slučaj u 2022. godini.

Kada je riječ o podizanju i potvrđivanju optužnica, došlo je do povećanja broja podignutih optužnica za tri godine, sa 4 optužnice podignute u 2020. godini, 7 u 2021. godini i 5 u 2022. godini. Shodno tome, povećan je i broj potvrđenih optužnica, sa 3 potvrđene optužnice u 2020. godini, 7 u 2021. godini i ponovo 5 u 2022. godini.

U kontekstu sudskih odluka, zabilježene su osuđujuće presude u 3 predmeta u 2020. godini, jedan slučaj u 2021. i dva slučaja u 2022. godini. Važno je napomenuti da u ovom trogodišnjem periodu nije zabilježeno oslobađanje.

Predstavnik Osnovnog suda u Bijeljini je naveo je da je od 2017. godine do danas, ovaj sud imao ukupno 22 predmeta korupcije. Problem u malom broju predmeta takođe se vidi u definiciji krivičnih djela i VSTV smjernicama za kvalifikaciju istih. Najstariji „živi“ predmet korupcije je iz 2021. godine, a za šest od od sedam neriješenih predmeta već je zakazan glavni pretres.

Od predstavnika pravosuđa istaknut je i problem procesne discipline, gdje se kao ključna navodi uloga advokata, koji ne obezbjeđuju prisustvo stranke, ali ne treba zanemariti činjenicu da izbor advokata pripada pravosuđu i da ima značajnu

ulogu. Kao jedan od važnih mehanizama navedena je statusna konferencija kao jedno od rješenja kojima se može utvrditi dinamika suđenja. Kako je navedeno, u Osnovnom sudu u Bijeljini počeli su zakazivati ročišta jedno za drugim, odnosno „dan za danom“.

Kao najčešća krivična djela koja se procesuiraju pred Sudom u Bijeljini navedeni su: zloupotreba položaja, zloupotreba u postupku javnih nabavki; davanje mita, pronevjera, zloupotrebe pri glasanju. Kada je riječ o kaznenoj politici, i ovdje je istaknuto da je ona blaga, međutim odgovornost u kreiranju kaznene politike stavlja se na više sudove (okružni i kantonalni). Do sada, kada je riječ o kaznenoj politici, većinom su u pitanju novčane kazne, a u nekoliko predmeta je izrečena zatvorska kazna u trajanju do 6 mjeseci, te nije bilo kazne zatvora iznad godinu dana.

Predstavnici civilnog društva u Bijeljini odgovornost stavljaju na vlasti koje bi trebalo da donesu potrebne propise kako bi se pravosuđe učinilo boljim i efikasnijim, te upravo na potrebu vlasti da kontrolišu pravosuđe, ali i agencije za provođenje zakona. Istaknuti su i nedostaci u rezultatima ovih agencija, uključujući ministarstva unutrašnjih poslova i SIPA-u, koji sve manje istražuju upravo zbog političke kontrole. Kao ključni faktor vraćanja povjerenja građana u rad pravosuđa identifikovano je procesuiranje visoke korupcije i nosilaca funkcija na najvišim nivoima.

Na kraju, istaknuta su i nedostatna sredstva na raspolaganju pravosudnih institucija počevši od plata, opreme, saradnika, osnovnog materijala i slično, što pokazuje da lokalne vlasti nemaju težnju da stimulišu rad pravosuđa.

TEME IZ LOKALNIH ZAJEDNICA

Tokom tematskih događaja o vladavini prava u organizaciji Ureda Evropske unije u Bosni i Hercegovini pod nazivom “Pravo na pravdu”, osim zajedničkih tema koje setiču procesuiranja korupcije i transparentnog rada pravosuđa, građani, aktivisti i novinari imali su priliku da podijele svoja iskustva i izazove s kojima se suočavaju o temama od lokalnog značaja. Tom prilikom je građanima, aktivistima i novinarima bila omogućena diskusija sa predstavnicima pravosuđa koji su govorili o praksi i o svom radu. Moderator iz organizacija koje prate rad pravosuđa su putem predistraživanja mapirali određene probleme koji su specifični za svaku od zajednica, pa je tako fokus u Bihaću stavljen na predmete kupovine diploma, u Livnu i Mostaru na ekološke prijave, u Zenici i Trebinju na procesuiranje korupcije i prijave nepravilnosti rada lokalne administracije, u Istočnom Sarajevu na nelegalnu gradnju, u Doboju na izborne krađe, a u Bijeljini na kriminalizaciju klevete.

Format samih sastanaka je bio takav da je na početku svakog lokalnog događaja bio organiziran panel gdje su osim predstavnika pravosuđa govorili i predstavnici civilnog društva, medija ili aktivisti koji su govorili o lokalnom kontekstu.

U toku samih diskusija sa predstavnicima građana, nevladinih organizacija, aktivista i novinara proizašlo je mnogo više tema, ali četiri su teme koje su se jasno izdvojile i koje predstavljaju zajedničke niti i fokuse koje građani iz skoro svih zajednica smatraju ključnim u narednom periodu, to su:

1. Spor i netransparentan rad tužilaštava na prijave ekoloških aktivista;
2. Nedovoljno efikasan sistem rješavanja zemljišno-knjiških i imovinskih tužbi građana;

3. Slab pravosudni odgovor na izborne krađe;
4. Strah aktivista i novinara od zloupotreba kriminalizacije klevete u Republici Srpskoj.

Jasno je iz diskusija u lokalnim zajednicama da je rješavanje pitanja kriminalizacije klevete i izbornih prevara, zemljišno-knjižnih prava i ekoloških prijave od ključnog značaja u vraćanju povjerenja građana u pravosudni sistem.

Aktivističke i ekološke prijave

Tema koja je spomenuta u najvećem broju lokalnih zajednica jesu ekološke i prijave koje se tiču životne sredine od strane aktivista, građana i nevladinih organizacija. U više zajednica - a najviše na području Mostara, Livna i Istočnog Sarajeva, aktivisti i građani nabrajali su niz slučajeva u kojima su podnosili ozbiljne krivične prijave koje se tiču niza nepravilnosti - od korupcije u koncesijama, zagađanja njihovog okoliša i zdravog zraka, uništavanja privatne imovine, uzurpacije javnih dobara.

U većini zajednica niko od prijavljenih nije procesuiran u lokalnim tužilaštvima, ali se sa druge strane vode postupci protiv aktivista koje je pokrenula policija, kao što je slučaj sa onima koji su blokirali kamione koji odlažu nelegalni otpad u mostarskom naselju Uborak. U Istočnom Sarajevu je također naveden negativan primjer korištenja SLAPP (targetiranih tužbi za klevetu u cilju ušutkivanja kritičnih glasova) protiv ekološke aktivistice.

Jedan od mostarskih aktivista je ispričao da sudstvo i pravosuđe nisu adekvatno reagovali na kršenje zakona koji se odnose na deponiju Uborak, a prema njegovim riječima, obraćali su se Općinskom sudu u Mostaru. Frustracija zbog nepostupanja po prijavama dovela je do uvjerenja kod aktivista da je sud pod političkim pritiskom. Ovo uvjerenje je povećano nakon što je prihvaćena tužba od strane Grada Mostara protiv aktivista.

On kaže da su poslije imali razgovore sa Gradskim vijećem i gradonačelnikom, tokom kojih je ustanovljeno da nema osnova za tužbe, pa su iste povukli, ali da su građani kažnjavani za blokiranje rada Deponije.

Da se tužbe nisu pokretale samo u Mostaru, govori i slučaj iz Zenice gdje je ekološki aktivista iznio primjer kada je protiv njegovog udruženja pokrenuta tužba, odnosno krivična prijava da su navodno plagirali ideju na jednom od projekata zaštite ekološke zone, nakon čega su od Tužilaštva u Zenici dobili obavijest o neprovođenju istrage. Nakon toga je predmet ustupljen Tužilaštvu BiH koje im je na njihov upit da se informišu o statusu prijave protiv njih, reklo da ne mogu da odgovore na zahtjev.

Govoreći o predmetima zaštite građana i okoliša član jedne ekološke organizacije iz Zenice je kazao da je uočio da su najčešće krivične prijave za zagađanje okoliša odbačene zbog nedostatka dokaza.

Opisao je da u slučajevima kada ne postoje podaci o stepenu zagađenosti, aktivisti su sami nastojali da ih obezbijede ili da povežu nivo zagađenja sa zdravljem.

„Obezbijedimo resurse i donatorska sredstva, ali takva istraživanja treba da provedu institucije, obratimo se Zavodu za javno zdravstvo, oni kažu to je skupo, mi obezbijedili sredstva za analize medicinske i istraživanje, zatražimo odobrenje od ministarstva da od djece uzmemo u školama DNK da uradimo analize, a Ministarstvo obrazovanja traži ponovo od Javnog zavoda i zapravo samo odugovlače. Institucije ne žele da obezbijede dokaze, ni kad nabavimo sredstva“, opisao je iskustvo jedan od prisutnih građana.

Zenički ekološki aktivista je govorio o tužbi u kojoj su dostavili „15 kg dokumenata dokaza“, nakon čega je obustavljena istraga protiv ArcelorMittala, tvrdeći da su dokazi o porastu kancerogenih oboljenja u tom gradu evidentni, ali da niko ne vrši evidenciju onkoloških pacijenata i da prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije 3.300 osoba u BiH godišnje premine od zagađenja zraka.

Tokom diskusije je naveden i primjer zagađenja rijeka koji je konstantan, a to je, kako je rečeno, zagađenje rijeka Fojnica i Bosna koje potiče iz Kreševa, iz jedne fabrike, ali zagađuje rijeke nizvodno u ZDK. Prema riječima aktivista, ovaj problem je prijavljivao nadležnim godinama, inspektori su izlazili na teren, pa čak i minimalno kažnjavali firme, a problem se ponavljao.

Predstavnici sudova i tužilaštava govorili su o tome da dobijaju veći broj prijava koje se tiču okoliša, ali da je problem u tome da je kompletan sistem zatajio i da dobijaju vrlo malo informacija i podrške od inspekcija.

Na više sastanaka u lokalnim zajednicama, aktivisti su govorili o identičnim problemima. Prvi se tiče manjka informacija i komunikacije sa tužilaštvima. Prema riječima aktivista, ne postoji partnerski odnos, niti sprega po kojem bi tužioci posmatrali aktiviste i njihove prijave i nalaze kao sredstvo procesuiranja, nego se oni tretiraju antagonistički i daje im se jako malo informacija. Drugi problem je politizacija pravosuđa - gdje je više aktivista navelo primjere prema kojima su njihove prijave godinama stajale u ladicama, ili bile prebacivane od tužioca do tužioca i čak između tužilaštava. Treći problem koji je naveden tiče se nedostatka sistemskog pristupa, pa su aktivisti primorani da odmah idu na krivične prijave s obzirom na to da, kako je rečeno, prijave inspekcijama, lokalnim vlastima zaduženim za nadzor koncesionih ili drugih ugovora, te čak policiji, skoro nikada ne daju rezultat. Četvrti problem ticao se manjka vještaka, pa su tako u nekim zajednicama - poput Livna - predmeti čekali po više mjeseci za određena stručna vještačenja jer je mali broj osoba koje mogu pružiti takvu ekspertizu. U konačnici, postoji i problem znanja i razumijevanja kod tužilaca - u lokalnim sredinama je navedeno više primjera u

kojima su tužioci donosili odluke bez obrazloženja ili koristeći samo fraze iz zakona.

U tom smislu mapirano je više preporuka koje bi bile korisne u narednom periodu. Visokom sudskom i tužilačkom vijeću je predloženo da pošalju svim tužilaštvima informaciju o potrebi da se sistematičnije pristupa prijavama vezanim za prijave aktivista - posebno onih koji se tiču životne sredine. U tom kontekstu je predloženo i da se organiziraju obuke putem centara za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i Republici Srpskoj kako bi se podigao nivo znanja i razumijevanja o ovoj oblasti. Nakon toga, predloženo je glavnim tužiocima da organiziraju direktne sastanke s udruženjima i aktivistima koji se bore protiv nepravilnosti kako bi se bolje stekao osjećaj za dokaze koji oni imaju i da im se plastičnije objasne kakvi dokazi su tužiocima potrebni, kako bi se mogla osigurati sinergija koja će s jedne strane facilitirati kvalitetnije procesuiranje, ali s druge istovremeno i povratak povjerenja aktivista i građana u pravosudni aparat.

Zemljišno-knjižni i vlasnički izazovi

Problem koji je u velikoj mjeri usko vezan za ekološke prijave u nekoliko zajednica - ali i dalje ima svoje specifičnosti - jesu različite primjedbe građana i aktivista za zemljišno-knjiške referate sudova. U više zajednica, aktivisti i građani su se žalili na činjenicu da im je različitim nezakonitim djelovanjima lokalnih vlasti oduzeta privatna imovina, kao i da je u nekim slučajevima davana u koncesiju investitorima. Niz frustracija, posebno u Livnu, izneseno je u odnosu na brzinu kojom sudovi rješavaju podneske o ovim pitanjima, a dodatno zabrinjavajući su bili navodi o potpunoj zatvorenosti zemljišno-knjiških odsjeka u sudovima koji su zbog tako velikog broja podnesaka zaključali knjige i odbijaju komunicirati sa javnošću. To je u Livnu dovelo da potpunog nedostatka povjerenja građana i aktivista u pravosuđe.

I drugi problemi koji prate proces urbanizacije karakteristični su za više gradova i općina u Bosni i Hercegovini, gdje su stambenu gradnju pratile

mnoge nelegalne radnje, pa neki objekti, stari i po nekoliko godina, još uvijek nemaju odgovarajuće građevinske dozvole. Kako je navedeno tokom javnih diskusija, zbog toga mnogi građani ne mogu uknjižiti svoju imovinu, a sa druge strane, javno zemljište je prodavano kao građevinsko. Više građana je na sastancima navelo lične primjere u kojima su tvrdili da su sudije i tužioci imali politički pritisak od lokalnih "moćnika" u različitim predmetima.

Drugi problemi koji su navođeni su vezani za pitanja vodosnabdijevanja u nekim lokalnim zajednicama koji nisu u potpunosti riješeni. Mnoge zgrade, kako je istaknuto na više lokalnih sastanaka, nemaju čak ni aparate za gašenje požara.

Kao najbolji primjer bespravne i prekomjerne gradnje je navedena planina Jahorina, a mnogi ekološki aktivisti strahuju da se isto može dogoditi i planini Trebević.

U Istočnom Sarajevu je početkom juna 2021. neformalna grupa građana „Stop izgradnji mHE na Kasindolskoj rijeci“ podnijela inicijativu građana Skupštini Grada Istočno Sarajevo kojom su, između ostalog, tražili da se obustavi izgradnja dvije mini-hidroelektrane na Kasindolskoj rijeci kao i brisanje iz prostornog plana Republike Srpske mini-hidroelektrane na ovoj rijeci. Neusklađenost prostornih planova i izdavanje ugovora o koncesiji koji prostorni plan nisu uzimali u obzir, stvorili su na ovom prostoru sivu zonu, rečeno je.

U Trebinju su aktivisti pokrenuli pravnu borbu zbog gradnje objekta bolnice, i nakon više prijava Okružnom javnom tužilaštvu dobili su obavijest da je njihov predmet preuzelo Republičko javno tužilaštvo. Glavni cilj aktivista u Trebinju, kako su objasnili je zaštititi otetu imovinu i upravo su problemi sa zemljištem najviše naglašeni u Trebinju gdje je, kako je rečeno tokom javne diskusije, javno zemljište prodavano kao građevinsko.

“Borimo se protiv korumpiranog sistema koji zagađuje sve okolo. U Zakonu o poljoprivrednom zemljištu stoji da se imovina može samo dobiti na korištenje, a ne prisvojiti i prodavati. Kao da građani ne postoje, slušamo priče: ‘ovdje će se graditi bazeni, ovdje vile’, ali na čijoj imovini

Izborne nepravilnosti

gospodo?”, pitao je trebinjski aktivista.

Da ova problematika nije samo karakteristična za Istočno Sarajevo i Trebinje, pokazala je diskusija u Zenici gdje je jedan od građana ispričao da se godinama spori oko vlasništva i stanarskog prava, tvrdeći da je u pitanju višemilionska pljačka državne imovine u koju su upletene i institucije koje falsifikuju ZK (zemljišno-knjižni izvadak), zbog čega je podnio niz krivičnih prijava. On je ukazao i na problem prebacivanja prijave sa jednog na drugo tužilaštvo.

Sa druge strane, jedna od novinarki je govorila o sličnoj problematici u Livnu, pojašnjavajući da je problem nastao pri dijeljenju čestica u katastru općine, jer kada se vršila prijava zemljišta, ljudi znajući da je oduvijek njihova, nisu se prijavili, pa je sve pripalo gradu, odnosno državi. Na ovom području je, kako su ukazali prisutni, prekršen Zakon o koncesijama.

Ovo je jedan od primjera problema pravosudnog sistema, koji je ustvari posljedica generalno neuređenog sistema, te se na kraju problemi koji su trebali biti riješeni prije dolaska na sud, rješavaju po pravilu u parnicama. Upravo su na javnim diskusijama “Pravo na pravdu” predstavnici pravosuđa naveli da ovo stavlja veliki pritisak na njih, jer se radi o životnim temama za građane i njihovu imovinu. Stoga je jasna preporuka da se ovim predmetima pristupi sistematično - da se osigura da građani znaju rokove, da su informisani o svim pitanjima koja se tiču njihove imovine i da se izbjegne politizacija ovakvih postupaka. Druga preporuka koja je naglašena jeste da svi sudovi naprave posebne stranice vezane za različita pitanja važna za ovaj referat, kako bi se građani mogli informisati i da im se olakša put i povrati povjerenje u sistem.

Integritet izbornog procesa, odnosno nedovoljni mehanizmi za osiguranje istog, navode se kao jedna od ključnih prepreka funkcionisanju demokratije u BiH. Osim što se reforma izbornog zakonodavstva, radi osiguranja integriteta izbora, odnosno uspostavljanje mehanizama za sprečavanje zloupotreba, ističe kao jedan od ključnih prioriteta pred BiH u procesu pridruživanja EU, relevantni izvještaji već godinama ukazuju i na brojne zloupotrebe postojećeg zakonskog okvira koji u značajnoj mjeri utiču na ravnopravnost političkih subjekata i legitimitet samog izbornog procesa. Najčešće nepravilnosti koje se uočavaju iz izbornog ciklusa u izborni ciklus obuhvataju: manipulaciju biračkim spiskovima, trgovinu mjestima u biračkim odborima, zloupotrebu javnih resursa u svrhu pridobijanja izborne podrške, pritiske na birače i prijetnje biračima, kupovinu glasova, falsifikovanje potpisa birača, dopisivanje glasova unutar stranačkih lista, pritiske na izborne posmatrače i onemogućavanje prisustva nezavisnih posmatrača, enormno učešće tzv. “fiktivnih” političkih subjekata s ciljem trgovine mjestima u biračkim odborima, itd. Ipak, veoma mali broj predmeta je u prethodnom periodu procesuiran, a koji se odnose na brojne navedene zloupotrebe. Procesuiranje je sporadično, dok se uglavnom odgovornost identifikuje na nižim instancama, a stvarni nalogodavci ostaju neprocesuirani.

S obzirom na činjenicu da su navedene nepravilnosti posebno izražene u nekoliko lokalnih zajednica, gdje se Doboju posebno ističe, jedna od tematskih debata iz ciklusa “Pravo na pravdu” održana je upravo u Doboju, sa posebnim fokusom na procesuiranje izbornih nepravilnosti.

Lokalni izbori 2020. i Opšti izbori 2022. pokazali su brojne izborne nepravilnosti u Doboju, što je rezultiralo i ponavljanjem izbora na velikom broju biračkih mjesta u Doboju za Lokalne izbore 2020. godine, te ponovnog brojanja glasova za Opšte izbore 2022. godine.

Centralna izborna komisija BiH je na lokalnim izborima 2020. godine pokrenula postupke

protiv suspendovanih članova biračkih odbora na 89 od ukupno 106 redovnih biračkih mjesta, na poništenim izborima u Doboju održanim 15.11.2020. godine. Slučaj je, nakon krivičnih prijava opozicionih stranaka u Doboju, udruženja građana i pojedinaca, preuzelo i Okružno javno tužilaštvo u Doboju.

Izborni rezultati na novembarskim izborima 2020. godine u Doboju nisu poništeni samo na 17 biračkih mjesta. Nakon objave zbirnih rezultata na ponovljenom glasanju na 89 biračkih mjesta, 21. februara 2021. godine, „nestalo“ je više od 15.000 glasova za pojedine kandidate, koje su dobili na poništenim². Međutim, i dalje su u optužnicama samo obični članovi biračkih odbora i to ne iz stranaka koje su osvojile vlast nakon objave izbornih rezultata i njihovih potvrđivanja od strane CIK-a. Okružno javno tužilaštvo u Doboju je podiglo optužnice protiv oko 420 lica. Skoro sve optužnice su zbog neovlaštenog korištenja ličnih podataka i falsifikovanja isprave u postupku izbornih aktivnosti i zbog izborne prevare. Ukupno je objavljena 101 potvrđena optužnica na web stranici Tužilaštva.

Sa nepravilnostima je nastavljeno i na Opštim izborima 2022. pa je tako noć uoči izbora, pod pritiskom Centralne izborne komisije, Gradska izborna komisija Doboj poništila akreditacije za čak 141 posmatrača, koje su izdate licima kojima se nisu smjele izdati. Nakon održanih izbora, u nastavku 57. sjednice CIK je izdao naredbu za otvaranje 21 vreće sa glasačkim listićima iz Doboja u cilju pravilnog objedinjavanja utvrđenih rezultata izbora sa pojedinih biračkih mjesta za različite nivoe vlasti. Međutim, prema navodima opozicije, na izborni dan su u ovom gradu bili „batinaši“ koji su zastrašivali ljude na biralištima, te je kandidatkinji za predsjednika RS zapisivano nula glasova tamo gdje ih je osvojila najmanje stotinu. U medijima su se pojavili video snimci paljenja glasačkih listića, koji su navodno iz Doboja. Iz

Gradske izborne komisije je saopšteno da se najveći broj prigovora odnosio na zabrane posmatračima da gledaju lične karte, proces brojanja i slično. Na web stranicama OJT Doboj i Tužilaštva BiH nema informacija o optužnicama za Opšte izbore, dok se još uvijek potvrđuju optužnice za Lokalne izbore.

Građani Doboja su tokom diskusije iznijeli niz primjera izbornih nepravilnosti, uočenih problema u sprovođenju izbora, zamjerki na rad pravosuđa, u prvom redu na sporost pravosuđa, te na dominacije političkih partija u kontroli izbornog procesa.

Prema navodima Tužilaštva, bilo je 186 formiranih predmeta (prijava) tokom 2020. godine za krivična djela izbornih prevara, krivičnog djela neovlaštene upotrebe ličnih podataka i drugih. U 123 predmeta pokrenuta je istraga, podignuto je 90 optužnica koje obuhvataju 395 lica i sve optužnice su potvrđene. Donesene su 33 naredbe o neprovođenju istrage. Od 90 potvrđenih optužnica, do sada je bilo 8 osuđujućih presuda. Za Opšte izbore, Tužilaštvo BiH uglavnom prosljeđuje predmete na postupanje, te postoji 29 predmeta u radu, a do sada je doneseno 7 naredbi o nesprovođenju istrage.

Od strane civilnog društva istaknuta je poveznica između opšte prisutnosti korupcije i integriteta izbornog procesa.

Predstavnici opozicije u Doboju naveli su da su opozicioni posmatrači uložili nekoliko stotina prijava u vezi sa Lokalnim izborima 2020., a da je na ponovljenim izborima dokazana izborna prevara – 17.000 glasova je nestalo u periodu od tri mjeseca. Konsenzus većine učesnika je da su upravo sporost i tromost institucija u procesuiranju ovih nepravilnosti dovele do njihovog ponavljanja i nastavka izborne krađe i na Opštim izborima 2022.

2 <https://gyka.com/bih/ko-je-krao-u-doboju-nestalo-15000-glasova-ali-stanje-i-dalje-redovno>

Kriminalizacija klevete

Posebno je naveden problem onemogućavanja prisustva svim posmatračima na brojnim biračkim mjestima, posebno posmatračima opozicije i NVO, čime su prekršene norme od strane Gradske izborne komisije, te oglašavanje na preporuke CIK-a da se svim posmatračima mora obezbijediti učešće u izbornom procesu. Predstavnici koalicije "Pod lupom" istakli su da od 26 mjesta, na 21 mjesto u Doboju njihovi posmatrači nisu mogli ući, iako je bilo dovoljno mjesta i njihovi posmatrači su došli prvi.

Osim toga, učesnici iz medija, civilnog društva, opozicije i aktivisti naglasili su da se mora pooštriti provjera članova biračkih odbora, koji je sada, kako su ustvrdili, obesmišljen, a što je vidljivo i kroz brojne primjere političkih subjekata koji su se prijavljivali bez namjere učešća u izbornom procesu, ali samo s ciljem obezbjeđenja mjesta u biračkim odborima.

Povjerenje u izborni proces je gotovo nepostojeće, a poseban izazov je kako motivisati građane da učestvuju i glasaju na narednim izborima ukoliko se u prethodnim primjerima pokazalo da je njihova volja izigrana.

Istaknuto je da, osim reforme zakonskog okvira, rješavanje predmeta izbornih zloupotreba treba da se radi po hitnom postupku, kako bi se uopšte pružila šansa za vraćanje povjerenja u izborni proces.

Suočeni sa stalnim pritiscima na novinare i druge kritičare vlasti, čini se da su predložene izmjene Krivičnog zakonika Republike Srpske osmišljene s ciljem podsticanja cenzure i suzbijanja kritika režima i moćnika. Predloženi zakon omogućava široko tumačenje pojma uvrede ili „namjere da se nanese šteta nečijem ugledu ili časti“, zabranjujući čak i pominjanje porodičnih okolnosti koje bi mogle da ometaju prijavljivanje sukoba interesa izazvanih porodičnim vezama. Takva odredba može uticati na sve – od novinara do organizacija koje izvještavaju o korupciji, pa čak i građana koji izražavaju svoje mišljenje putem društvenih medija. Posljedice krivičnog postupka mogu dovesti do autocenzure.

Kleveta se često koristi da bi se opravdalo potiskivanje kritike. Međunarodna tijela, poput Komiteta UN-a za ljudska prava i Evropske unije, nekoliko puta su upozoravali na opasnost od kriminalizovanja klevete, pozivajući da se takvi slučajevi rješavaju u parničnom postupku. Pristalice ovih promjena tvrde da su one u skladu sa praksom u zemljama članicama EU, ali se oštre odredbe jasno suprotstavljaju stavovima EU. Zvaničnici su otvoreno priznali da žele uvesti red i stati na kraj „zloupotrebi javnog prostora“. Podsjećanja radi, Republika Srpska je 2000. godine dekriminalizovala klevetu, pa bi nove promjene mogle narušiti ionako krhke slobode.

Posljednjih godina, pozicija Bosne i Hercegovine je značajno opala na Indeksu percepcije korupcije, uz pad od osam indeksnih poena od 2013. godine, dijelom zbog zarobljenosti vlasti, posebno pravosuđa. Povećanje prostora za kriminalizovanje izražavanja suprotstavljenih stavova samo će dodatno ugroziti demokratiju i ostvarivanje osnovnih prava u zemlji.

Na debati održanoj u Bijeljini je navedeno da kriminalizacija klevete, koja prvenstveno ugrožava slobodu izražavanja i slobodu medija, može dovesti i do sputavanja medija i organizacija civilnog društva, kao i svih drugih građana, da potencijalno doprinesu efikasnom procesuiranju korupcije,

time što će im se suziti prostor za izvještavanje i prijavljivanje korupcije i svih nepravilnosti u radu organa javne vlasti u RS. Jer, kako je rečeno, upravo su slobodni i nezavisni mediji i novinari otkrivali i prijavljivali rijetka djela visoke korupcije koja su bila procesuirana u prethodnom periodu. O izmjenama Krivičnog zakonika RS i krivičnim djelima u vezi sa povredom ugleda i časti diskutovano je na debatama održanim u Bijeljini i Istočnom Sarajevu.

Predstavnici civilnog društva i medijske zajednice posebno su istakli opasnost zbog političke kontrole nad radom pravosuđa, zbog čega pitanje kriminalizacije klevete opravdano dovodi u bojazan u prvom redu medije i aktiviste, ali i građane u vezi potencijalnih zloupotreba takvog rješenja.

Strah od mogućih krivičnih postupaka izražen je od strane gotovo svih predstavnika medija i civilnog sektora, prije svega zbog moguće selektivne primjene zakona, gdje iskustvo od ranije pokazuje da neće svi biti jednako tretirani. S druge strane, djelovaće destimulirajuće prema mladima koji bi željeli da se bave novinarstvom jer je autocenzura najizglednija posljedica.

Predstavnici civilnog društva ističu da izmjene Zakona nemaju podršku građana i javnosti i da je to samo jedan pokazatelj na koji način funkcionišu skupštinska većina u Republici Srpskoj i na koji način funkcionišu i institucije poput Ministarstva pravde RS. "Izmjene Krivičnog zakonika Republike Srpske su pokazale da institucije ne poštuju procedure koje su sami propisali i na taj način demonstriraju odsustvo vladavine prava, a potvrđuju vladavinu političkih moćnika", istakao je Branko Todorović, predstavnik Helsinškog odbora. Sve dosadašnje pravne analize su pokazale da zakon najmanje počiva na pravu i na pravdi, a Republika Srpska i Bosna i Hercegovina su u svijetu prikazane kao područja u kojima se ne poštuju ljudska prava niti zakoni i u kojima se želi spriječiti sloboda misli i govora.

S druge strane, predstavnici pravosudnih institucija uglavnom nisu željeli ulaziti u analizu posljedica izmjena Krivičnog zakonika, smatrajući da ne treba prejudicirati i da se ne može predvidjeti na koji način će nove odredbe biti provođene.

Međutim, predstavnici civilnog društva strahuju da ukoliko se desi makar jedan slučaj krivičnog procesuiranja novinara, aktiviste ili bilo kojeg građanina zbog iznesenih stavova i informacija, to će dovesti do potpune samocenzure, a mediji i organizacije civilnog društva već pokušavaju naći način kako da prilagode svoje djelovanje novim odredbama i opasnostima od krivičnog progona, što ukazuje na to da i samo usvajanje ovih izmjena već uveliko utiče na slobodu djelovanja medija i civilnog društva.

Ipak, kao jedna od preporuka u skladu sa novim okolnostima, istaknuta je potreba za kreiranjem određene vrste smjernica od strane VSTV-a kao vrhovnog regulatora u pravosuđu u smislu postupanja po novim odredbama i pokušaja sprečavanja dodatne štete postupanjem pravosuđa koje bi ugrozilo osnovna ljudska prava.

KLJUČNE PREPORUKE IZ LOKALNIH ZAJEDNICA

Lokalni format javnih diskusija “Pravo na pravdu” ukazao je na više izazova koji moraju biti stavljeni u fokus reformskih procesa u pravosuđu. Neki od njih su svakako opštiji i poznati - poput potrebe za osiguranjem veće transparentnosti u radu i efikasnijim procesuiranjem korupcije. Međutim, na više sastanaka su se građani, aktivisti i predstavnici lokalnog nevladinog sektora više puta zahvaljivali organizatorima što jasno ukazuje na to da se njihov glas inače ne čuje, te da se osjećaju zapostavljenim.

Stoga je ključna preporuka da ovakav format treba da postane stalni način komuniciranja - prvo kako bi se osiguralo da se glasovi lokalnih zajednica uzimaju u obzir prilikom izrade prioriteta za reforme, a drugo da se može pratiti ispunjavanje obećanja predstavnika pravosuđa, s obzirom na to da su se često iznosile garancije da će rezultati postati dosta bolji u narednom periodu. Osim toga, odgovornost za provođenje redovnih konsultacija s građanima i uspostavljanje kanala komunikacije bi trebalo da preuzmu same institucije pravosuđa. Drugi benefit osiguravanja redovnog komuniciranja između predstavnika građana, medija i aktivista na lokalnom nivou sa sudijama i tužiocima također može ponuditi određena rješenja u smislu budućih fokusa koji bi mogli osigurati povratak povjerenja građana, ali i razmjene informacija o potencijalnim slučajevima i predmetima za postupanje po službenoj dužnosti.

Uz te, izdvajamo ključne preporuke proizišle iz dvomjesečne serije lokalnih javnih diskusija “Pravo na pravdu”:

- Potrebno je uložiti napore u jačanje vladavine prava, nezavisnosti u radu pravosuđa, te na različite načine raditi na sprečavanju političkog uticaja na pravosudni sistem, uključujući i adekvatne provjere nosilaca pravosudnih funkcija, te efikasnije disciplinske i druge mehanizme odgovornosti;
- Predlaže se VSTV-u da usvoji obavezujuće smjernice u vezi sa sadržajem web stranica pravosudnih institucija kako bi se sve relevantne informacije proaktivno objavljivale, a pristup komunikaciji bio ujednačen;
- Uvesti praksu redovnog komuniciranja tužilaštava sa aktivistima i nevladinim organizacijama koje podnose prijave;
- Prioritizirati i napraviti transparentnijim procese koji se tiču zemljišno-knjiških i imovinskih tužbi građana;
- Osigurati efikasnije procesuiranje izbornih krađa, odnosno uvesti prioriteto procesuiranje po hitnom postupku s ciljem vraćanja povjerenja građana u izborni proces i sprečavanja daljih zloupotreba;
- Osigurati bolju saradnju između institucija, sa posebnim fokusom na saradnju tužilaštava sa agencijama za provođenje zakona, ali i drugih nadzornih tijela;
- Osigurati adekvatne resurse za rad pravosudnih institucija;

- Primijeniti efikasne mehanizme za zaštitu svjedoka, te generalno mehanizme zaštite prijavitelaca korupcije i zviždača;
- Zbog većeg broja krivičnih istraga protiv sudija i tužilaca, istaknuta je potreba za sveobuhvatnijim reformama koje bi osigurale integritet nosilaca pravosudnih funkcija, te nadzor nad njihovim radom;
- Tužilaštva i institucije za provođenje zakona trebaju kontinuirano jačati kapacitete za istragu korupcijskih slučajeva, kroz dodatnu obuku osoblja, tehnološka unapređenja i efikasno korištenje resursa;
- Izvršiti dalju analizu regionalnih trendova i varijacija u postupanjima kako bi se otkrilo zbog čega postoji porast prijava korupcije samo u nekim dijelovima BiH;
- Potreban je veći angažman agencija za provođenje zakona, te izvještaja podnesenih za korupciju, imajući u vidu saglasnost svih predstavnika pravosuđa o nedostatnom broju izvještaja podnesenih od strane agencija i policijskih tijela;
- Osigurati veći stepen djelovanja tužilaca po službenoj dužnosti, posebice po pričama istraživačkog novinarstva i nevladinih organizacija vezanim za slučajeve korupcije;
- Potrebno je osigurati transparentan rad tužilaštava po prijavama protiv novinara u svjetlu kriminalizacije klevete u Republici Srpskoj, kao i nadzor nad pravosuđem u ovim predmetima kako ne bi došlo do zloupotreba;
- Istaknuta je potreba za kreiranjem određene vrste smjernica od strane VSTV-a kao vrhovnog regulatora u pravosuđu u smislu postupanja po novim odredbama kojim se kriminalizira kleveta i pokušaja sprečavanja dodatne štete postupanjem pravosuđa koje bi ugrozilo osnovna ljudska prava;
- U kontekstu ekoloških prijava, ali i njihove povezanosti sa korupcijom, predloženo je VSTV-u da razmotri kako da ove predmete prioritizira, te da osigura da su tužioci i sudije bolje obučeni za rad na istim.

